

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут державного управління
Кафедра державного управління і місцевого самоврядування

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня магістра

Студента Варави Вікторії Вікторівни

академічної групи 281М-22з-1 ІДУ

спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

на тему: «Удосконалення системи управління економічним розвитком територіальної громади (на прикладі Васильківської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області)»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	Багрім О.А.			
розділів:				

Рецензент:				
------------	--	--	--	--

Нормоконтролер:	Вишневська О.В.			
-----------------	-----------------	--	--	--

Дніпро
2023

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка кваліфікаційної роботи ступеня магістра на тему «Удосконалення системи управління економічним розвитком територіальної громади (на прикладі Васильківської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області)».

92 стор., 7 табл., 11 рис., 50 джерел.

ІНВЕСТИЦІЇ, МІСЦЕВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК, ПРОГРАМА, ПРОЄКТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ, СТРАТЕГІЯ, ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА.

Об'єкт дослідження – процес управління економічним розвитком територіальної громади.

Предмет дослідження – удосконалення системи управління економічним розвитком територіальної громади (на прикладі Васильківської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області).

Мета дослідження – обґрунтування теоретичних засад, комплексний аналіз та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення системи управління економічним розвитком територіальної громади (на прикладі Васильківської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області).

У першому розділі здійснено аналіз теоретико-методологічних аспектів управління економічним розвитком територіальних громад України. У другому розділі здійснено дослідження сучасного стану та особливостей планування економічного розвитку територіальних громад. Третій розділ присвячено розробленню пропозицій щодо удосконалення системи управління економічним розвитком Васильківської територіальної громади.

Сфера практичного застосування результатів дослідження – органи місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства.

ABSTRACT

Explanatory note of the master's degree qualification thesis on the topic «Improvement of the economic development management system of the territorial community (using the example of the Vasilkivska village council in the Synelnykivskiyi district of the Dnipropetrovsk region)»

92 pages, 7 figures, 11 tables, 50 sources.

INVESTMENTS, LOCAL ECONOMIC DEVELOPMENT, PROGRAM, PROJECT, PUBLIC ADMINISTRATION, MANAGEMENT SYSTEM, STRATEGY, TERRITORIAL COMMUNITY.

The object of the research is the process of managing the economic development of the territorial community.

The subject of the study is the improvement of the management system of the economic development of the territorial community (on the example of the Vasytkiv settlement council of the Synelnyk district of the Dnipropetrovsk region).

The purpose of the study is to substantiate the theoretical foundations, comprehensive analysis and development of practical recommendations for improving the system of managing the economic development of the territorial community (on the example of the Vasytkiv settlement council of the Synelnyk district of the Dnipropetrovsk region).

The first chapter analyzes the theoretical and methodological aspects of managing the economic development of territorial communities of Ukraine. In the second chapter, a study of the current state and peculiarities of planning the economic development of territorial communities was carried out. The third section is devoted to the development of proposals for improving the economic development management system of the Vasytkiv Territorial Community.

The field of practical application of the research results is local self-government bodies, civil society institutions.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ	10
1.1. Сукупність економічних та соціальних характеристик територіальних громад	10
1.2. Сутність та функції бюджетів місцевого самоврядування у відношенні до соціально-економічного розвитку територіальних громад	15
1.3. Децентралізація як фактор розвитку територіальних громад	19
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЛАНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	26
2.1. Вплив глобалізації на планування економічного розвитку територіальної громади	26
2.2. Організаційні засади підвищення місцевого економічного розвитку Васильківської селищної ради	36
2.3. Діагностика стану Васильківської селищної ради як основа стратегічного планування її економічного розвитку	47
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ (НА ПРИКЛАДІ ВАСИЛЬКІВСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ)	57
3.1. Аналіз можливостей впровадження зарубіжного досвіду удосконалення системи управління економічним розвитком територіальних громад	57
3.2. Розробка заходів щодо удосконалення системи управління економічного розвитку Васильківської селищної ради	63
3.3. Оцінка ефективності реалізації запропонованих заходів	70
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	93

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АЗПСМ	–	Амбулаторія загальної практики сімейної медицини
АТ	–	Акціонерне товариство
БКУ	–	Бюджетний кодекс України
ГО	–	Громадська організація
КМУ	–	Кабінет Міністрів України
КП	–	Комунальне підприємство
МЕР	–	Місцевий економічний розвиток
МСП	–	Малі та середні підприємства
ОМС	–	Орган місцевого самоврядування
ООН	–	Організація Об'єднаних Націй
ОТГ	–	Об'єднана територіальна громада
ПДФО	–	Податок на доходи фізичних осіб
ПрАТ	–	Приватне акціонерне товариство
СЕР		Соціально-економічний розвиток
ТНК	–	Транснаціональні корпорації
СТГ	–	Селищна територіальна громада
СФГ	–	Селянське фермерське господарство
ТМ	–	Телемаркетинг
ТОВ	–	Товариство з обмеженою відповідальністю
ФАП	–	Фельдшерсько-акушерський пункт
ФГ	–	Фермерське господарство

ВСТУП

Зростання державних витрат, висока корупційна діяльність, низькі економічні показники і зростання впливу ідей вільного ринку переконали уряд децентралізувати свою діяльність. Саме тому Україна започаткувала свої зміни з реформи децентралізації. Після Євромайдану, на початку 2014 року, влада вирішила розпочати зміни з передачі значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування. Комплекс заходів з реформи децентралізації отримав назву Національний проєкт «Децентралізація». Дана реформа передбачала ряд змін, а саме: посилення місцевого самоврядування; закріплення «принципу повсюдності»; гарантія наділення місцевого самоврядування достатніми повноваженнями та ресурсами тощо.

Реформа децентралізації – одна з найважливіших для побудови сильної, демократичної, Європейської України. За цей час відбулося чимало суттєвих змін, громади отримали ресурси, повноваження, можливість самим визначати шлях свого розвитку задля підвищення рівня та якості життя населення.

Управління економічним розвитком територіальної громади є важливим аспектом для забезпечення її сталого розвитку і підвищення якості життя мешканців. Однак, багато територій стикаються з різними проблемами у цій сфері, які потребують удосконалення системи управління. Одна з основних проблем – недостатня координація різних органів та структур, які займаються економічним розвитком. Часто виникають проблеми через відсутність спільного стратегічного плану, виробленого з урахуванням потреб і можливостей території. Ще одна проблема – недостатній розвиток інфраструктури та підтримка малого та середнього бізнесу. Багато територій потребують додаткових інвестицій у вирішення інфраструктурних проблем, таких як дороги, комунікаційні мережі і енергозабезпечення. Крім того, малі і середні підприємства часто не отримують достатню підтримку з боку органів влади, що ускладнює їх розвиток та створення нових робочих місць.

Також важливо вирішити проблему недостатньої розвиненості людського капіталу. Брак кваліфікованої робочої сили може обмежувати можливості

економічного розвитку та привабливості території для інвесторів. Тому необхідно сприяти розвитку освіти, підвищенню кваліфікації мешканців та залученню фахівців, які відповідають потребам сучасного ринку праці.

За допомогою дослідження та аналізу поточних систем управління економічним розвитком територіальних громад, ідентифікації потенційних проблем та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення системи управління економічним розвитком можливо суттєво підвищити ефективність, результативність, рентабельність, імідж територіальних громад. Адже, усунення цих проблем і удосконалення системи управління економічним розвитком територіальної громади вимагає комплексного підходу та спільних зусиль усіх зацікавлених сторін. Тільки завдяки спільним зусиллям можна створити сприятливі умови для економічного розвитку та підвищення якості життя на території.

Отже, актуальність теми нашого дослідження зумовлена об'єктивними потребами в необхідності удосконалення системи управління економічним розвитком територіальної громади.

Дослідженням проблематики децентралізації, управління економічним розвитком територіальних громад займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як М.І Держач, О.Ю. Морозов, О.В. Батанов, О.Д. Василик, О.П. Кириченко, В.І. Шарий, Н.П. Струк, В.М. Федосов, Т.С. Бабич, Л.А. Білуха, М.О. Данилюк, М.І. Стегней, Джейн Джейкобс, Пол Кругман, Річард Флорід та багато інших.

Велика кількість досліджень свідчить про стійкий дослідницький інтерес до даної проблематики, однак значна частина практичних питань щодо удосконалення системи управління економічним розвитком територіальних громад потребує вирішення, подальшого дослідження та підкреслює актуальність обраної теми дослідження.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, комплексному аналізі та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення системи управління економічним розвитком територіальної громади (на прикладі

Васильківської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області).

Відповідно до поставленої мети основну увагу зосереджено на конкретизації та вирішенні таких завдань:

- розкрити сукупність економічних та соціальних характеристик територіальних громад, функції бюджетів місцевого самоврядування та їх значення у відношенні до соціально-економічного розвитку,
- показати особливості впровадження децентралізації як фактора розвитку територіальних громад,
- проаналізувати вплив глобалізації на планування економічного розвитку територіальних громад,
- провести аналіз сучасного стану та особливостей планування економічного розвитку територіальних громад,
- провести аналіз організаційних засад та діагностику підвищення місцевого економічного розвитку на прикладі Васильківської селищної ради з метою проведення подальшого стратегічного планування її діяльності,
- проаналізувати зарубіжний досвід та показати можливість його впровадження для удосконалення системи управління економічним розвитком територіальної громади,
- визначити існуючі недоліки та запропонувати заходи удосконалення системи управління економічним розвитком територіальної громади,
- провести оцінку ефективності реалізації запропонованих заходів щодо удосконалення системи управління економічним розвитком територіальної громади.

Об'єкт дослідження – процес управління економічним розвитком територіальної громади.

Предмет дослідження – удосконалення системи управління економічним розвитком територіальної громади (на прикладі Васильківської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області).

Реалізація мети та завдань дослідження здійснювалася шляхом комплексного поєднання загальнонаукових і спеціальних методів, таких як: метод аналізу, синтезу та узагальнення; конкретно-пошуковий, структурний; метод порівняння та систематизації; метод моделювання та абстрагування; прогнозування, діалектики; синтезу та індукції, метод SWOT-аналізу, PESTEL-аналізу та ін.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти України, наукові дослідження українських та зарубіжних науковців, практиків щодо дослідження системи управління економічним розвитком територіальних громад; матеріали, опубліковані в періодичних виданнях та мережі Інтернет; офіційні і статистичні документи Васильківської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області.

Основні положення, рекомендації та висновки, викладені в роботі можуть бути використані у визначенні перспектив та пропозицій щодо удосконалення системи управління економічним розвитком територіальних громад нашої країни в цілому, та Васильківської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області зокрема, а також при розробці стратегій, програм та планів управління економічним розвитком окремими адміністративно-територіальними одиницями з метою удосконалення системи економічного розвитку територіальних громад.

Структура кваліфікаційної роботи включає в себе вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 97 сторінок, обсяг основного тексту – 92 сторінки. Робота містить 7 таблиць, 11 рисунків. Список використаних джерел налічує 50 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ

1.1. Сукупність економічних та соціальних характеристик територіальних громад

У Конституції України, ухваленій 1996 року, територіальний колектив названо територіальною громадою. Це відповідає національним історичним традиціям України. Довгий час у середні віки і до початку ХХ століття в різних частинах України і за різних політичних умов громада була основною територіальною одиницею. Вона користувалася правом самоврядування, формувала свої органи управління. Громада була власником частини землі, її розподіл здійснювався за рішенням зборів громади. Громада несла кругову поруку перед державою за сплату податків.

Відповідно до Конституції України місцеве самоврядування може здійснюватися територіальною громадою як самостійно, так і через органи місцевого самоврядування. Саме тому основне призначення територіальної громади полягає в забезпеченні життєдіяльності певної території або прямо (самостійно), або опосередковано (через органи місцевого самоврядування).

Поняття «територіальна громада» у своєму розвитку набувало різних трактувань. Кожен автор по різному розкривав сутність поняття територіальної громади. Ось, наприклад, О.В. Батанов надає таке визначення поняття територіальної громади: територіальна громада – це первинний суб'єкт місцевого самоврядування, що складається з фізичних осіб – жителів (громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, біженців, вимушених переселенців), що постійно мешкають, працюють на території села (або добровільного об'єднання в спільну громаду кількох сіл), селища або міста, безпосередньо або через сформовані ними муніципальні структури вирішують

питання місцевого значення, мають спільну комунальну власність, володіють на даній території нерухомим майном, сплачують комунальні податки та пов'язані індивідуальними територіальними зв'язками системного характеру [7].

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», територіальна громада – це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, що мають єдиний адміністративний центр, сільську раду [9].

Указ Президента України «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» (Розділ VII) від 22 липня 1998 року № 810/98 трактує поняття територіальної громади як спільнота мешканців, жителів населених пунктів (сіл, селищ, міст), об'єднана загальними інтересами власного життєзабезпечення, самостійного, у межах законів, вирішення питань місцевого значення як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування [9].

Соціально-економічний розвиток (СЕР) територіальних громад – багатовимірний і багатоаспектний процес, який розглядається з погляду сукупності різних соціальних і економічних цілей. Термін «розвиток» часто вживається в таких поєднаннях: розвиток регіону, міста, територіальної громади, економічний розвиток, соціально-економічний розвиток, розвиток економіки. У кожному випадку під розвитком мають на увазі будь-яку прогресивну зміну перш за все в економічній сфері [10]. Разом із суто економічними характеристиками розглядають соціальні параметри розвитку, які давно вже стали повноправними показниками, що оцінюють ступінь розвитку будь-якої територіальної громади. Категорія «соціально-економічний розвиток» підкреслює тісний зв'язок між рівнем економічного розвитку і вирішенням соціальних проблем громад на практиці.

Рушійною силою СЕР територіальних громад є фактори, внутрішні можливості та резерви, наявні конкурентні переваги; двигуном розвитку територіальної громади є економіка; критерієм розвитку є задоволення потреб

членів громади, підвищення життєвого рівня населення, зростання стандартів життя.

Соціально-економічний розвиток – складний суперечливий процес, у якому взаємодіють позитивні і негативні фактори, а періоди прогресу змінюються періодами регресу.

Хочемо звернути увагу, що в основному соціально-економічний розвиток розглядають на рівні держави, але однозначно доведено, що починається він саме з місцевих громад. Соціально-економічний розвиток територіальних громад – це процес трансформації матеріального базису виробництва, а також усієї сукупності різноманітних відносин між економічними суб'єктами та соціальними групами населення. Соціально-економічний розвиток територіальних громад – це складний процес, спільна діяльність громади (суб'єктом діяльності з соціально-економічного розвитку є місцева громада); співпраця (партнерство) влади, бізнесу та громади. Важливим компонентом (складовою) такої співпраці є розмір оподаткування: влада встановлює правила, умови, розміри ставок оподаткування; бізнес – сплачує податки; громада – забезпечує за рахунок податків соціально-економічний розвиток (рис. 1.1).

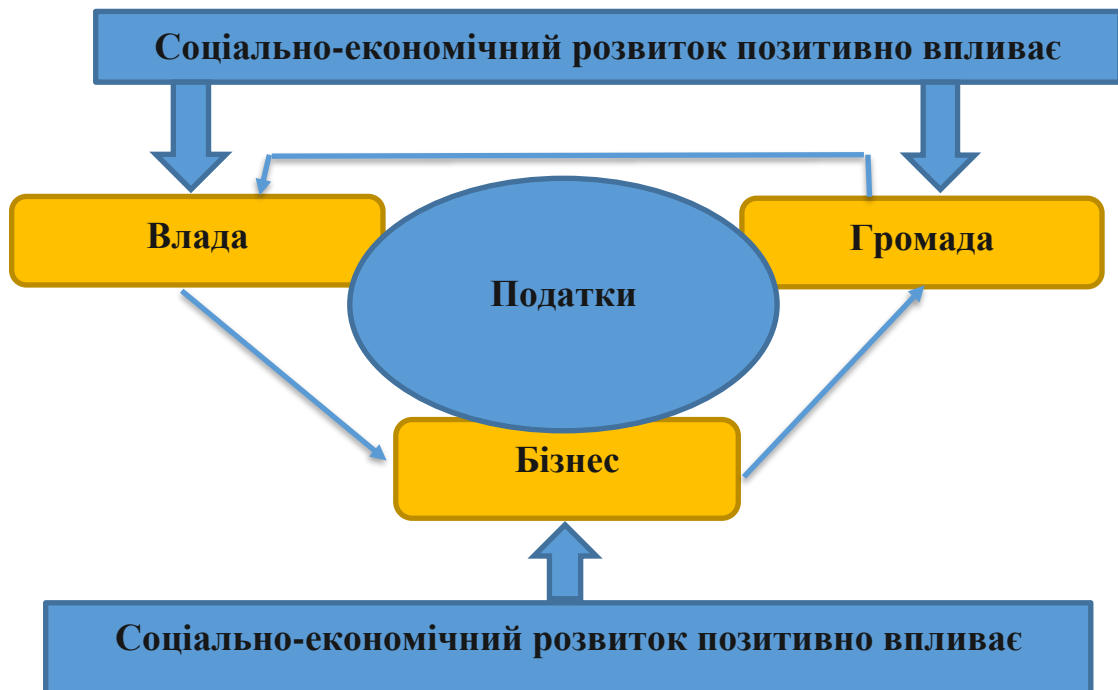

Рис.1.1. Співпраця влади, бізнесу та громади і вплив на них соціально-економічного розвитку

Соціально-економічний розвиток позитивно впливає на всю територіальну громаду включно з місцевою владою, бізнесом і громадянами, тобто сприяє їх розвитку і зростанню і, відповідно, розвиток і зростання бізнесу, ефективна робота влади, активність громадян підвищують СЕР територіальної громади.

На практиці важливо і необхідно знайти оптимальне співпадіння інтересів усіх зацікавлених у розвитку територіальної громади суб'єктів (бізнесу, влади, громади). Насамперед, важливо, щоб співпадали інтереси у площині справляння податків, де відповідно до економічної теорії є певна критична межа можливостей збільшення податкового навантаження на платників податків (крива Лаффера).

Процес пошуку точок співпадіння інтересів щодо величини оподаткування, зацікавлених у розвитку громади сторін, є складним і на практиці можливий при наявності ефективного податкового механізму [11].

Соціально-економічна сутність територіальної громади полягає в тому, що вона є основною одиницею організації територіального устрою суспільства. Територіальна громада є законодавчо визначеною територіальною одиницею, що об'єднує населення певної території для здійснення спільної соціально-економічної та політичної діяльності.

Основні ознаки територіальної громади включають:

1. Територія: територіальна громада охоплює певну географічну територію, яка може бути відносно невеликою, як у випадку сільської громади, або ширшою, як у випадку міської громади. Ця територія визначає межі впливу територіальної громади та її здатність забезпечувати розвиток та благополуччя своїх членів.

2. Населення: територіальна громада включає населення, що проживає на відповідній території. Це можуть бути резиденти, які постійно проживають на даній території, або нерезиденти, які тимчасово перебувають там, але все одно мають певні права та обов'язки.

3. Соціальна спільність: територіальна громада об'єднує людей, які мешкають та розробляють дану територію. Вони утворюють соціальну спільність, яка базується на спільних інтересах, цінностях та метах. Це дає можливість створювати спільні ініціативи, співпрацювати та спільно розвиватися.

4. Самоорганізація: територіальна громада має право на самоорганізацію та самоврядування. Це означає, що жителі громади мають право визначати свою власну стратегію розвитку, приймати рішення та виконувати їх на території громади. Це також стимулює активну участь громадян у прийнятті рішень та забезпечує більш ефективне вирішення місцевих проблем.

5. Економічний розвиток: територіальна громада сприяє економічному розвитку своєї території. Вона створює сприятливі умови для підприємництва та інвестицій, розвиває місцеві інфраструктурні проекти, залучає фонди та ресурси для розвитку території, що призводить до покращення якості життя і благополуччя населення.

6. Політична репрезентація: територіальна громада забезпечує політичну репрезентацію своїх членів. Це означає, що жителі громади мають можливість вибирати своїх представників у місцеві органи влади, залучатися до прийняття рішень та брати участь у політичних процесах, що впливають на їх життя.

Територіальна громада є важливим елементом розвитку суспільства, оскільки вона забезпечує платформу для співпраці, спільної діяльності та взаємодії між жителями. Вона сприяє створенню сприятливих умов для підвищення якості життя, розвитку громадських послуг, підтримки підприємництва та забезпеченню економічного зростання.

Територіальна громада також сприяє підвищенню свідомості та активності громадян, розвитку громадського самоврядування та зміцненню демократії на місцевому рівні.

1.2. Сутність та функції бюджетів місцевого самоврядування у відношенні до соціально-економічного розвитку територіальних громад

У Конституції України вживається поняття «місцеві бюджети», а саме, ст.142 визначає, що матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад [5]. Також, відповідно до ст. 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [8], «бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування».

Економічна сутність місцевих бюджетів виявляється у формуванні грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих, селищних та сільських рад, та використання цих фінансових ресурсів на фінансування, утримання та розвиток соціальної інфраструктури, місцевого господарства [12].

Роль місцевих бюджетів є багатогранною, адже саме вони виступають: важливим чинником економічного розвитку і фінансової стабільності; важелем здійснення перерозподільних процесів; фінансовою базою місцевого самоврядування; інструментом реалізації державної регіональної політики; планами формування і використання фінансових ресурсів територіальних утворень; головним джерелом фінансових ресурсів для утримання і розвитку місцевого господарства, вирішення місцевих проблем; основою забезпечення конституційних гарантій, вирішення соціальних проблем, піднесення рівня добробуту населення[13].

Як відомо, 2010 року Бюджетний кодекс України (БКУ) пройшов процес трансформації. До основних змін, що прийняті в новій редакції БКУ (2010) у частині місцевих бюджетів і міжбюджетних відносин, віднесено:

1) розширення складу доходів місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів (кошик перший), шляхом включення – плати за видачу окремих видів ліцензій та сертифікатів, за державну реєстрацію, за використання інших природних ресурсів, за надані в оренду ставки, що лежать у басейнах річок загальнодержавного значення, а також збору за спеціальне використання водних ресурсів загальнодержавного значення;

2) розширення складу доходів місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів (кошик другий), шляхом включення податку на нерухомість, плати за землю, плати за торговий патент на здійснення деяких видів підприємницької діяльності, збору за забруднення навколишнього природного середовища в повному обсязі, адміністративних штрафів;

3) норми щодо стимулювання інвестиційного розвитку територій шляхом уточнення складових бюджету розвитку місцевих бюджетів за доходами (включено до бюджетів сіл, селищ, міст 10 відсотків податку на прибуток приватних підприємств, 50 відсотків надпланових доходів за переліком показників загальнодержавних податків і зборів, а також для бюджетів сіл, селищ і міст районного значення – 15 відсотків податку з доходів фізичних осіб) і видатками (включено капітальні видатки з деталізацією за напрямками); а також надання субвенцій на соціально-економічний розвиток сіл, селищ, малих міст;

4) упорядкування видаткових повноважень місцевих бюджетів (зокрема, до видатків, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, включено видатки на позашкільну освіту, місцеву пожежну охорону, функціонування центрів соціальної реабілітації дітей-інвалідів, центрів професійної реабілітації інвалідів, центрів соціально-психологічної реабілітації дітей, центрів соціальних служб для молоді, соціальні гуртожитки, виплату грошової компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги, утримання зоопарків, місцеві програми розвитку комунальної сфери);

5) особливості щодо здійснення місцевих запозичень і надання місцевих гарантій, щодо управління бюджетними коштами та борговими зобов'язаннями, зокрема органам місцевого самоврядування надано право на конкурсних засадах

розміщувати тимчасово вільні кошти місцевих бюджетів на депозитах або шляхом придбання цінних паперів; унормовано можливість отримання позичок, у т. ч. на покриття тимчасових касових розривів для бюджету розвитку, а також середньострокових; розширено перелік можливих випадків затвердження місцевих бюджетів з дефіцитом і з профіцитом;

6) зарахування з 2010 року податку на прибуток за місцезнаходженням підприємства, філії (відокремленого підрозділу); зарахування, починаючи з 2011 року, податку з доходів фізичних осіб за місцем реєстрації платника податку;

7) основні засади формування місцевих бюджетів на середньострокову перспективу з використанням елементів програмно-цільового методу; посилення контролю та відповідальності в бюджетному процесі; інші положення, які щорічно врегульовувались законом про державний бюджет;

8) перехід на прямі міжбюджетні стосунки. Це означає, що розрахунки з визначення дотацій вирівнювання місцевим бюджетам і коштів, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів, будуть здійснюватися безпосередньо Міністерством фінансів України, а обсяги цих міжбюджетних трансфертів будуть затверджуватись у законі про державний бюджет (це 12 тисяч 111 місцевих бюджетів замість 691 бюджету, які мають прямі відносини з державним бюджетом сьогодні) [14].

Роль місцевих бюджетів великою мірою визначається часткою доходів та видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України, яка свідчить про участь місцевого самоврядування у розв'язанні актуальних проблем розвитку держави, певну обмеженість функцій центральних органів влади. Така частка є загальним показником, який відображає рівень фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, дає змогу оцінити ступінь розвитку місцевих бюджетів.

Роль бюджету місцевого самоврядування є надзвичайно важливою у соціальному та економічному розвитку територіальних громад. Бюджет місцевого самоврядування є інструментом, за допомогою якого здійснюється планування та координація фінансових ресурсів на рівні місцевих органів влади.

По-перше, бюджет місцевого самоврядування забезпечує фінансування різних соціальних програм та послуг на території громади. Це можуть бути програми забезпечення житла, охорони здоров'я, освіти, культури, соціальної підтримки та інші. Завдяки цим програмам громада отримує необхідні ресурси для покращення якості життя мешканців, забезпечення їхніх базових потреб та підвищення соціальної стабільності.

По-друге, бюджет місцевого самоврядування сприяє розвитку економіки територіальних громад. Залежно від обсягу фінансування, місцеві органи влади можуть вкладати кошти у розвиток місцевої інфраструктури, створення робочих місць, підтримку малого та середнього бізнесу, розвиток туризму та інших галузей економіки. Це сприяє залученню інвестицій та створенню сприятливих умов для розвитку бізнесу, що збільшує економічну активність громади та підвищує рівень життя мешканців.

По-третє, бюджет місцевого самоврядування відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності територіальних громад. Через розподіл фінансових ресурсів та залучення додаткових доходів (наприклад, з податків, або інших джерел) місцева влада здатна фінансувати свої функції та виконувати свої обов'язки перед громадою. Це створює умови для реалізації проектів, поліпшення інфраструктури та життєвих умов, а також забезпечує стійку роботу місцевих органів влади.

Крім того, бюджет місцевого самоврядування є інструментом, що сприяє залученню громадськості до прийняття рішень щодо фінансування та планування розвитку громади.

Місцеві органи влади проводять консультації з громадою, враховують її потреби та пріоритети при формуванні бюджету. Це сприяє підвищенню довіри та легітимності місцевих органів влади, а також розвиває активну громадську підтримку та залученість до процесів прийняття рішень.

1.3. Децентралізація як фактор розвитку територіальних громад

Ухвалена Кабінетом Міністрів України (КМУ) «Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» [15] відкриває новий етап розвитку регіональної політики: реформування адміністративно-територіального устрою та моделі бюджетної системи.

Метою Концепції є «визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування й територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад» [15].

Досягнення зазначеної мети передбачається здійснити шляхом:

- визначення обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, здатних забезпечити доступність та належну якість публічних послуг, що надаються такими органами, а також необхідної для цього ресурсної бази;
- створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень;
- розмежування повноважень у системі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою за принципом субсидіарності;
- розмежування повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на засадах децентралізації влади;
- запровадження механізму державного контролю за відповідністю Конституції та законам України рішень органів місцевого самоврядування та якістю надання населенню публічних послуг;

- максимального залучення населення до прийняття управлінських рішень, сприяння розвитку форм прямого народовладдя;
- удосконалення механізму координації діяльності місцевих органів виконавчої влади.

Тобто реформування адміністративно-територіального устрою має здійснюватись насамперед відповідно до народногосподарських потреб, зумовлених необхідністю формування самодостатньої суспільно-організаційної базової ланки – самоврядної територіальної громади і одночасно – базового суб'єкта бюджетної системи – місцевих бюджетів.

Отже, успішність досягнення поставленої мети Концепції зумовлюється оптимальністю двох параметрів: базових ланок адміністративно-територіального устрою і територіальної громади.

Критерієм оптимальності зазначених параметрів є ступінь самодостатності місцевих бюджетів, що інтегрує просторовий аспект (територіальну масштабність повноцінних господарських комплексів територіальних громад) та фінансової спроможності їх місцевих бюджетів. Збіг оптимальної визначеності цих двох параметрів є вихідною умовою належного матеріального, фінансового й організаційного забезпечення функціонування територіальних громад, а її реалізація забезпечується синхронністю узгодженої децентралізації адміністративно-територіального устрою та фінансової децентралізації бюджету.

В результаті здійснення усіх етапів Концепції, буде отримано наступний продукт рішень:

- посилення правової, організаційної та матеріальної спроможності територіальних громад;
- доступності публічних послуг та підвищення їх якості;
- залучення населення до прийняття управлінських рішень, а також розвиток форм прямого народовладдя;
- формування ефективної територіальної системи органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади для забезпечення сталого

соціально-економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць;

- самостійне вирішення територіальними громадами питань місцевого значення;
- соціально-економічний розвиток територіальних громад;
- визначення чітких меж кожної адміністративно-територіальної одиниці, забезпеченню повсюдності юрисдикції органів місцевого самоврядування на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці та недопущенню наявності в межах території громади інших адміністративно-територіальних одиниць такого ж рівня.

Перше півріччя 2020 року видалося «гарячим» для органів місцевого самоврядування. На завершальний етап виходять процеси децентралізації, реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. І хоча з 2015 по 2019 роки в Україні було створено більше 1 000 об'єднаних територіальних громад (ОТГ), реформа децентралізації залишається одним із пріоритетних завдань 2020 року. І, безумовно, ключовим є питання формування базового рівня місцевого самоврядування.

Протягом січня-травня 2020 року тривала робота з підготовки та узгодження перспективних планів областей. Процес обґрунтування і створення фінальних перспективних планів проходив досить непросто, оскільки кожна область має свою специфіку, пов'язану з історичними, етнічними, географічними особливостями, а також з інтересами бізнес- та політичних еліт. При цьому при формуванні майбутніх ОТГ головним визначався принцип – спроможна громада має ефективно вирішувати всі питання місцевого значення.

На теперішній час КМУ затвердив перспективні плани формування територій громад усіх областей, які покривають 100% їх території. Відповідно до цих перспективних планів передбачається створення понад 1 470 спроможних громад.

В ході децентралізації було утворено нову ланку місцевих бюджетів, а саме – бюджети ОТГ. Необхідно чітко розмежувати доходи і видатки між бюджетами

районів і територіальних громад, враховуючи, що бюджети ОТГ мають більші можливості. Адже ці громади набувають функцій, повноважень та фінансових ресурсів на рівні міст обласного значення.

Однією з основних переваг вважається отримання ОТГ 60 % податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), який є основним джерелом наповнення бюджетів. Було також розширено джерела формування доходів місцевих бюджетів за рахунок: зміни нормативів зарахування ПДФО; зарахування плати за надання адміністративних послуг місцевого значення до місцевих бюджетів; збільшення нормативу зарахування екологічного податку; зарахування єдиного податку до загального фонду місцевих бюджетів; розширення бази оподаткування майнових податків.

Бюджети ОТГ перейшли на прямі міжбюджетні відносини з Державним бюджетом і почали отримувати дотації та субвенції. Для ОТГ також передбачена передача земель із державної власності у їхню комунальну власність.

Як свідчать статистичні дані, запроваджені у 2015 році перші кроки фінансової децентралізації забезпечили суттєве зростання місцевих бюджетів. Так, якщо до реформи, у 2014 році, власні доходи загального фонду місцевих бюджетів склали 68,6 млрд грн, то вже у 2015 році – 98,2 млрд грн, у 2016 році – 146,6 млрд грн, у 2017 році – 192,7 млрд грн, у 2018 році – 234,1 млрд грн, а у 2019 – 275 млрд грн. Тобто, зростання власних доходів загального фонду місцевих бюджетів за період 2014-2019 років склало 4,3 рази [16].

Вищенаведене свідчить, що в напрямку фінансової децентралізації було здійснено вагомі кроки. І тому необхідним є встановлення доходів і видатків для бюджетів новостворених сільських, селищних, міських громад в обсягах, які були у містах обласного значення та ОТГ [16].

Для продовження реформи необхідно прийняти ще ряд важливих законів:

1. Про засади адміністративно-територіального устрою України. В рамках чинної Конституції визначає засади, на яких має ґрунтуватися адміністративно-територіальний устрій України, види населених пунктів, систему адміністративно-територіальних одиниць, повноваження органів

державної влади та органів місцевого самоврядування з питань адміністративно-територіального устрою, порядок утворення, ліквідації, встановлення і зміни меж адмінтеродиниць та населених пунктів, ведення Державного реєстру адміністративно-територіальних одиниць та населених пунктів України.

2. Про службу в органах місцевого самоврядування (ОМС) (нова редакція). Забезпечить рівний доступ до служби в органах місцевого самоврядування, підвищить престижність служби в ОМС, мотивацію місцевих службовців до розвитку громад та власного розвитку.

3. Щодо державного нагляду за законністю рішень органів місцевого самоврядування.

4. Про місцевий референдум.

5. Оновлення законів про місцеве самоврядування, про місцеві державні адміністрації тощо.

У результаті повноваження між рівнями управління повинні бути розмежовані за принципом субсидіарності. Мешканці громад мають бути забезпечені механізмами та інструментами впливу на місцеву владу та участі у прийнятті рішень [17].

Процес децентралізації сприяє залученню місцевого населення до управління територією, забезпечуючи більшу увагу до інтересів місцевих мешканців. Як результат, місцеві громади стають більш відповідальними за свій розвиток та здатними ефективніше використовувати ресурси.

Позитивні наслідки адміністративно-фінансової децентралізації включають збільшення інвестиційної привабливості місцевих територій, створення сприятливих умов для розвитку бізнесу та зростання рівня життя населення. Крім того, цей процес сприяє покращенню якості надання комунальних послуг, оновленню інфраструктури та підвищенню соціального захисту мешканців.

Адміністративно-фінансова децентралізація в Україні є невід'ємною частиною реформи місцевого самоврядування та сприяє покращенню умов для розвитку місцевих громад та підвищенню якості життя їхніх мешканців.

Проте, наряду з реформою, яка начеб-то дає громадам самим розпоряджатися власними коштами, та все ж однією з центральних проблем є нестача ресурсів та обмежені можливості самофінансування для територіальних громад, що ускладнює їх здатність до самостійного розвитку та забезпечення якісних послуг мешканцям.

Також важливою проблемою є відсутність чіткого механізму взаємодії між різними рівнями влади та самими територіальними громадами, що може впливати на прийняття рішень та реалізацію програм розвитку. Низький рівень свідомості та участі громадян також є важливою проблемою, оскільки це обмежує їхню здатність впливати на розвиток своєї території та відстоювати свої інтереси.

Негативний вплив корупції та відсутність прозорості у управлінні також ускладнює проблематику розвитку територіальних громад. Відсутність ефективного контролю та відповідальності може призвести до недобросовісних практик та втрати довіри громадян до владних структур.

Для вирішення цих проблем потрібні комплексні заходи, які охоплюють різні аспекти розвитку територіальних громад. Наприклад, необхідно забезпечити фінансову самодостатність громад, збільшуючи їхні доходи та розробляючи ефективні механізми управління цими ресурсами. Також важливо зміцнити механізми участі громадян у прийнятті рішень та контролю за управлінням.

Удосконалення механізмів взаємодії між різними рівнями влади та територіальними громадами також може сприяти вирішенню цих проблем, що може включати в себе розробку чітких процедур та механізмів координації у діяльності місцевих органів влади та центральних установ.

Подолання корупції та підвищення прозорості у управлінні може бути досягнуто шляхом реформування адміністративних процедур, забезпечення доступу до відкритих даних та впровадження механізмів контролю та моніторингу.

Крім того, важливо стимулювати розвиток територіальних громад шляхом сприяння розвитку місцевої інфраструктури, економічної активності та соціального розвитку, що може включати в себе надання фінансової підтримки, надання консультацій та технічної допомоги у реалізації проектів розвитку, стимулювання підприємництва та інвестицій у територіальні громади.

Загалом, проблематика розвитку територіальних громад вимагає комплексного підходу та активної участі всіх зацікавлених сторін - владних структур, громадян та експертного середовища. Тільки через спільні зусилля можна досягти стабільного та сталого розвитку територіальних громад.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЛАНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

2.1. Вплив глобалізації на планування економічного розвитку територіальної громади

Процес глобалізації світової економіки вводить нові закономірності і змінює рівні відповідальності за місцевий розвиток. Глобалізація світової економіки призводить до посилення ролі громад в економічному розвитку локальних територій та країни. Наше суспільство вже усвідомлює, що розвиток України залежить від можливості та зацікавленості громад займатися місцевим розвитком. Завершення процесів децентралізації та реформ самоврядування, практична реалізація принципу повсюдності місцевого самоврядування покладе на лідерів громад інший рівень відповідальності за розвиток. Територіальні громади мають перетворитись із об'єкта управління на суб'єкт управління і самостійно забезпечувати свою спроможність. Територіальні громади нестимуть відповідальність за планування свого розвитку, за економічне майбутнє та добробут. Тому місцеві влади повинні розуміти особливості сучасного розвитку, володіти необхідними знаннями, інформацією, навичками та досвідом, щоб забезпечити більшу конкурентоспроможність своїх громад [18, с.2].

Жодна територія сьогодні не є економічним островом. Країни, регіони, міста, села розташовані в єдиному просторі і належать до глобальної економічної системи. Ефективне управління місцевим розвитком пов'язане з розумінням світових тенденцій та використанням закономірностей глобальної економіки на користь розвитку громади. XXI сторіччя визнано епохою розвитку територій, створення агломерацій та формування нових «точок росту».

Глобалізація світової економіки – це об'єктивний процес, який відбувається незалежно від нашого бажання і пов'язаний з формуванням

транснаціонального середовища, насамперед, єдиного економічного та інформаційного простору.

Під глобалізацією економіки сьогодні найчастіше розуміють різке прискорення інтернаціоналізації усіх сфер суспільного життя (економічного, соціального, політичного, духовного), вищий ступінь відкритості національних економік, а, отже, інтенсивний взаємний обмін інформацією, людьми, капіталом, товарами, послугами, культурними і духовними цінностями.

Глобалізація суттєво вплинула на спосіб розвитку міст та територій. Вона передбачає розширення розмірів та форм міжнародних економічних зв'язків, відкриває доступ до великого капіталу та ресурсів, технологій та ринків, приводить до поглиблення взаємозалежності між територіями в різних країнах світу. Транснаціональні корпорації (ТНК) розташовують свої виробництва (локалізуються) у місцевостях, де існує найбільш конкурентне (продуктивне) середовище. Країни та регіони конкурують у залученні робочих місць ТНК та впровадженні діяльності, яка має високу продуктивність, високу додану вартість та забезпечує високі економічні результати.

Термін «глобалізація» першим до наукового обігу ввів американський вчений Т. Левітт у 1983 році. З того часу ця категорія набула значного поширення в науковій літературі, а сама ж глобалізація як сучасна тенденція світового розвитку, стала предметом широких наукових досліджень та численних дискусій.

Глобалізація створює нові можливості для збільшення потужності підприємств та ефективності бізнесу, але не забезпечує рівність результатів для всіх суб'єктів однаково. Внаслідок високої мобільності ресурсів (особливо фінансових, інформаційних та людських) вона формує потужні потоки капіталу, що легко перетікають з однієї території в іншу, впливаючи позитивно на розвиток в місцях локалізації і тим самим поглиблюючи диспропорції в розвитку територій.

У цих умовах окремі населені пункти, міста, розташовані на їх територіях підприємства мають доступ до світових ринків. Оскільки кожна територіальна

грумада виступає як самостійний гравець на ринку, і таких грумад багато, то конкуренція між ними неодмінно загострюється. Очевидно, що економічний добробут грумади неможливий без розвитку місцевої економіки. Тому місцеві грумади вдаються до використання факторів місцевих конкурентних переваг. З допомогою інтелектуальних, людських, інституційних, інфраструктурних, енергетичних, фізичних та природних ресурсів місцевості вони стараються будувати власну зростаючу і «самоокупну» економічну систему.

Ті муніципалітети, які розвивають креативні «виховані» фактори місцевих переваг (інтелект, інновація, інформація, співпраця, мережі, соціальний капітал), мають шанси вийти в лідери. Вони зможуть позиціонувати себе по відношенню до інших грумад та територій і отримати особливі конкурентні переваги у залученні найкращих інвестицій, які забезпечують:

- створення інноваційних підприємств;
- формування високої доданої вартості;
- випуск продукції переважно експортного спрямування;
- нові навички професійного менеджменту;
- поліпшення інфраструктури;
- інтеграцію у світову економіку тощо.

Процес глобалізації світової економіки відкриває нові закономірності, вводить нові «правила гри», змінює рівні відповідальності за місцевий розвиток та алгоритми ухвалення рішень управлінцями в галузі економічної політики як на національному, так і на регіональному рівнях. І, як це не дивно, глобалізація світової економіки призводить до посилення ролі місцевих грумад в економічному розвитку і локальних територій, і країни [18, с.5-8].

Формула нового економічного розвитку = глобалізація + локалізація

Таблиця 2.1.

Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2014 по 2023 рр. (млн. дол. США)

Рік	ПІІ в Україну		ПІІ з України		Сальдо	
2014	410	-4089	111	-309	+299	-92.7%
2015	-458	-868	-51	-162	-407	-236.1%
2016	3810	4268	16	67	+3794	- 1032.2%
2017	3692	-118	8	-8	+3684	-2.9%
2018	4455	763	-5	-13	+4460	21.1%
2019	5860	1405	648	653	+5212	16.9%
2020	-868	-6728	82	-566	-950	-118.2%
2021	6687	7555	-198	-280	+6885	-824.7%
2022	1152	-5535	529	727	+623	-91.0%
2023	2468	1316	19	-510	+2449	293.1%

Іноземні інвестиції є важливим джерелом розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні. Залучення іноземного капіталу може сприяти економічному зростанню, покращенню життєвого рівня громадян та розвитку інфраструктури.

ОТГ мають потенціал для розвитку у багатьох галузях, таких як сільське господарство, туризм, малий та середній бізнес, інфраструктура та інші. Іноземні інвестори можуть бути зацікавлені у співпраці з ОТГ з метою створення спільних підприємств, впровадження новітніх технологій, розширення ринків збуту та іншого.

Привабливість ОТГ для іноземних інвесторів може залежати від різноманітних факторів, включаючи рівень корупції, стабільність політичного середовища, законодавчу базу, доступність ринків збуту, наявність кваліфікованої робочої сили, інфраструктурні можливості тощо. Тому важливо, щоб ОТГ працювали над покращенням цих аспектів для залучення іноземних інвестицій.

Наслідки впливу іноземних інвестицій залежать значною мірою від їх національного регулювання.

Рис.2.1. Наслідки іноземного інвестування на розвиток ОТГ

Нажаль українська держава не здатна фінансувати ОТГ в повній мірі, для її ефективної діяльності. Отже, за сучасних умов, ОТГ особливо зацікавлені в іноземних інвестиціях, тому керівні ланки територіальних громад повинні шукати нові способи отримання фінансової допомоги ззовні.

Для привернення іноземних інвестицій ОТГ можуть використовувати різноманітні інструменти, такі як стимулюючі фіскальні та фінансові умови, спеціальні інвестиційні програми, розвиток інфраструктури, сприяння навколишньому середовищу тощо. Крім того, важливо забезпечити прозорість та

стабільність умов для іноземних інвесторів, щоб сприяти їх впевненості та довгостроковому плануванню.

Залучення іноземних інвестицій в розвиток ОТГ може мати значний потенціал для створення нових робочих місць, підвищення життєвого рівня місцевого населення, покращення якості послуг та інфраструктури, розвитку місцевих підприємств та підтримки місцевої економіки в цілому.

Наприклад, іноземні інвестиції в сільське господарство можуть сприяти впровадженню новітніх технологій, підвищенню врожайності та якості продукції, розвитку експортного потенціалу та збільшенню прибутку для місцевих фермерів та селян. Це може стимулювати розвиток сільських територій, покращення життєвого рівня місцевого населення та зменшення залежності від імпорту сільськогосподарської продукції.

Також, іноземні інвестиції у туризм можуть призвести до розвитку інфраструктури, створення нових робочих місць у готельному бізнесі, ресторанному господарстві та інших супутніх галузях, підвищення туристичного потенціалу місцевості та збільшення прибутку від туристичного бізнесу.

Успішне залучення іноземних інвестицій в розвиток ОТГ може також сприяти трансферу технологій, розширенню міжнародних контактів, підвищенню конкурентоспроможності місцевих підприємств та підтримці їх доступу до нових ринків.

Щоб залучити іноземні інвестиції в ОТГ, важливо створити сприятливі умови для бізнесу, зокрема, спростити процедури реєстрації бізнесу, зменшити бюрократичні перешкоди, запровадити прозорі та прогнозовані правила гри для іноземних інвесторів, а також забезпечити належний рівень правового захисту їх інтересів.

Крім того, важливо вести активну роботу з маркетингу та просуванням ОТГ серед іноземних інвесторів, демонструючи їхнім потенціальним партнерам переваги співпраці з місцевими громадами, створенням позитивного іміджу та привабливості для іноземних капіталів.

Ефективне місцеве самоврядування заключається в створенні комфортних умов для проживання громадян, надання їм високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя. Досягнення зазначених цілей можливе за умови належного рівня економічного розвитку відповідних територій, їх фінансового забезпечення і достатніх джерел наповнення місцевих бюджетів. Саме фінансовий аспект є одним із найсуттєвіших, від якого у великій мірі залежить успішність функціонування об'єднаних територіальних громад.

Далі наведено основні індикатори, які характеризують фінансові аспекти діяльності територіальної громади на прикладі Васильківської селищної територіальної громади (СТГ) Синельниківського району Дніпропетровської області:

Рис.2.2. Показники виконання бюджету Васильківської СТГ за 2022 рік

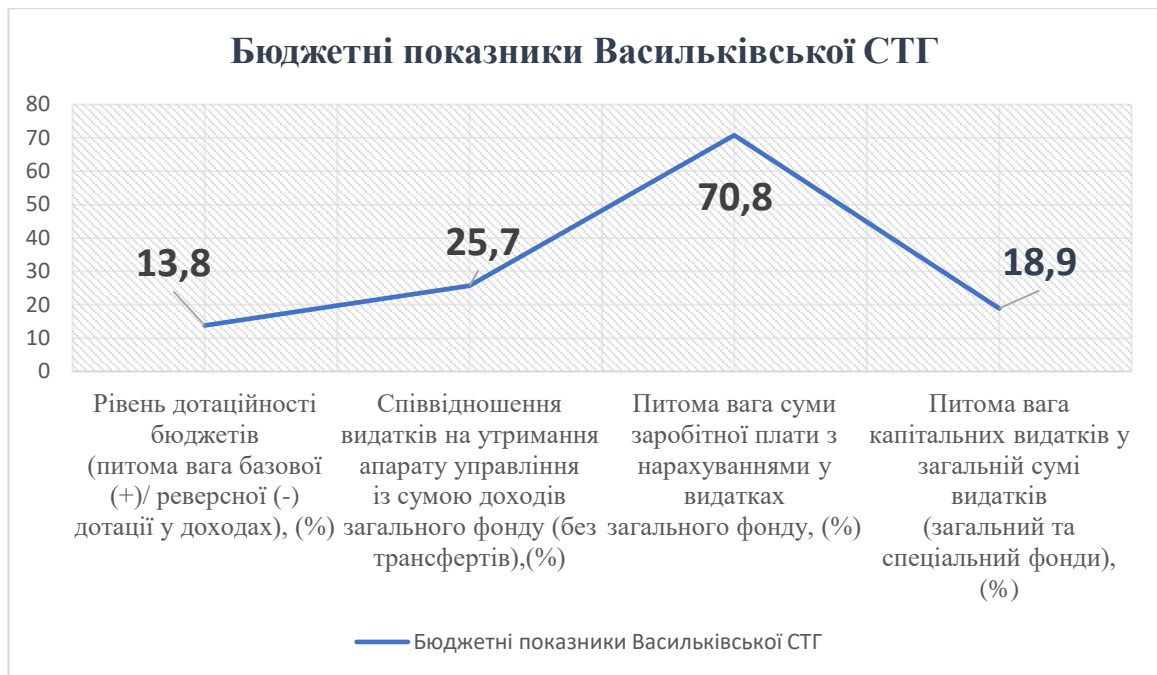

Рис.2.3. Бюджетні показники Васильківської СТГ за 2022 рік

Бюджет Васильківської ТГ у 2022 році становив:

- доходи загального фонду склали – 190789,8 тис. грн, з яких власні надходження склали 96209,6 тис. грн (50,4%) та міжбюджетні трансферти – 94580,2 тис. грн (49,6 %);
- структура доходів за основними видами надходжень мала наступний вигляд:
 - податки та збори на доходи фізичних осіб – 54425,5 тис. грн або 28,5%;
 - рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів – 47,5 тис. грн;
 - акцизи – 2078,0 тис. грн. або 1,0 %.
 - податки на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки – 1037,5 тис. грн. або 0,5%.
 - земельний податок та орендна плата за землю – 17950,5 тис. грн або 9,4 %.
 - транспортний податок – 6,2 тис. грн
 - єдиний податок - 18211,2 тис. грн або 9,5%.

- неподаткові надходження - 2452,2 тис. грн або 1,3%.
- офіційні трансферти - 94580,2 тис. грн 49,6 %.

Глобалізація має значний вплив на розвиток територіальних громад через різноманітні канали, такі як торгівля, інвестиції, технологічний обмін, міграція та інші. Цей вплив може бути як позитивним, так і негативним, в залежності від конкретних умов кожної території.

Одним з головних позитивних аспектів глобалізації для територіальних громад є можливість доступу до нових ринків та технологій. Завдяки зростанню світової торгівлі, територіальні громади можуть ефективніше використовувати свої ресурси та відкривати нові можливості для економічного зростання. Крім того, іноземні інвестиції можуть стати джерелом нових робочих місць та збільшенням виробничих потужностей в регіоні.

З іншого боку, глобалізація може призвести до збільшення конкуренції на ринках, що може створити проблеми для місцевих підприємств, особливо для малих та середніх. Крім того, залежність від іноземних ринків може зробити територіальні громади більш вразливими до змін у світовій економіці, таких як фінансові кризи або геополітичні конфлікти.

Планування економічного розвитку територіальної громади в умовах глобалізації потребує пильної уваги до різноманітних чинників, які можуть впливати на її успішність. Зокрема, важливо враховувати географічне положення, конкурентні переваги, наявність людських ресурсів та інфраструктури. Також слід розглядати можливості співпраці з іншими територіальними громадами, а також зовнішніми партнерами, що може сприяти вирішенню спільних проблем та використанню спільних ресурсів.

Зокрема, в територіальних громадах можуть бути впроваджені такі стратегії, як розвиток торгівлі та інвестиційних маркетингових стратегій. Це може включати пошук нових ринків для продукції та послуг, вивчення методів підвищення конкурентоспроможності на світовому рівні, а також залучення іноземних інвестицій для розвитку місцевої інфраструктури та індустрії.

Також важливою стратегією може бути розвиток локального підприємництва та підтримка малих та середніх підприємств. Це може включати створення сприятливих умов для розвитку малого бізнесу, надання фінансової підтримки та консультацій малим та середнім підприємствам, а також підтримку розвитку промислових кластерів, які можуть створити нові можливості для співпраці та інновацій.

Крім того, важливим аспектом планування економічного розвитку територіальної громади в умовах глобалізації є звернення уваги на розвиток людських ресурсів та освітніх програм, спрямованих на набуття нових навичок та знань для працевлаштування в умовах глобальної економіки. Це може включати розробку програм професійної підготовки, спеціалізованих курсів та стажування, спрямованих на розвиток конкретних навичок, які вимагаються на світовому ринку праці.

Нарешті, важливою стратегією може бути стимулювання інновацій та досліджень у різних галузях. Це може включати створення сприятливих умов для розвитку дослідницьких центрів та інноваційних підприємств, надання фінансової підтримки та інфраструктури для розробки нових технологій та продукції, а також сприяння партнерству з іншими організаціями та установами національного та міжнародного рівня для обміну знаннями та досвідом.

У цілому, планування економічного розвитку територіальної громади в умовах глобалізації вимагає комплексного підходу та уважного аналізу різних чинників, що впливають на її успішність. Важливо враховувати як позитивні, так і негативні аспекти глобалізації, а також розробляти стратегії, спрямовані на забезпечення сталого розвитку територіальної громади в умовах глобальної економіки.

2.2. Організаційні засади підвищення місцевого економічного розвитку Васильківської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області

Місцевий економічний розвиток (МЕР) – партисипативний процес, до якого залучені зацікавлені сторони громади та метою якого є стале економічне зростання на місцевому рівні та підвищення якості життя мешканців.

Місцевий економічний розвиток ґрунтується на чотирьох фундаментальних стовпах: економічному, соціальному, екологічному та інституційному (Рис.2.4). Разом вони становлять сприятливе середовище. У практичному сенсі ці стовпи чи основи сприяють або перешкоджають загальному добробуту громади. Що стосується аспекта досягнення добробуту громади в рамках планування місцевого економічного розвитку, саме сприятливе середовище відіграє важливу роль у визначенні того, що є реалістичним і здійсненним у рамках будь-якого заходу з місцевого економічного розвитку.

Національне (і місцеве) господарство і система місцевого самоврядування мають бути спрямовані на досягнення певних цілей, які часто характеризуються економічними і соціальними ознаками. Для того щоб забезпечити стале зростання рівня життя територіальної громади, необхідно реалізувати комплекс заходів, які спрямовані на створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, залучення інвестицій, збільшення зайнятості населення, посилення конкурентоспроможності місцевого бізнесу та інші сфери.

Основними передумовами для місцевого економічного розвитку територіальної громади є наступні аспекти:

1. Інфраструктура: якісна і розвинена інфраструктура є важливим фактором для привертання інвестицій та розвитку бізнесу. Інфраструктурні проекти можуть включати будівництво доріг, мостів, аеропортів, залізничних станцій, розвиток електромереж, водопостачання та інші об'єкти.

Рис.2.4. Сприятливе середовище для місцевого економічного розвитку

2. Освіта та наука: розвиток освіти та науки сприяє підвищенню рівня кваліфікації населення та створенню сприятливої атмосфери для наукових досліджень. Це важливо для створення інноваційних продуктів та підвищення конкурентоспроможності території.

3. Підтримка малого та середнього бізнесу: надання фінансової та консультативної підтримки для малих та середніх підприємств може допомогти створити нові робочі місця та сприяти розвитку економіки на місцевому рівні.

4. Розробка туризму: розвиток туристичної індустрії може стати додатковим джерелом доходів для місцевої громади, сприяти розвитку інфраструктури та популяризації території як туристичного напрямку.

5. Ефективна система управління: наявність ефективної системи управління, яка сприяє стабільності та прозорості процесів, є важливим фактором для привертання інвестицій та розвитку бізнесу.

Загальна наявність цих передумов створює умови для розвитку місцевої економіки та підвищення якості життя мешканців територіальної громади.

Для підвищення місцевого економічного розвитку Васильківської селищної ради, перш за все важливо, щоб селищна рада мала стратегію розвитку, яка б визначала основні напрямки розвитку та пошук інвестицій, розроблений економічний профіль громади – зведену інформацію про базові умови (економічні, соціальні, екологічні та інституційні) і тенденції в громаді. Крім того, доцільно використовувати PESTLE-аналіз (рис.2.5) – один з інструментів стратегічного аналізу, що застосовується для розробки можливих сценаріїв розвитку ОТГ. Даний інструмент використовується спільно з іншими стратегічними інструментами, у тому числі SWOT-аналізом. Послідовне використання цих інструментів можуть дати чітке розуміння ситуації та пов'язаних із цим внутрішніх та зовнішніх факторів. PESTLE-аналіз зовнішніх факторів макросередовища у 6 сферах (політичній, економічній, соціальній, технологічній, правовій, екологічній), що мають або можуть мати вплив на функціонування ОТГ.

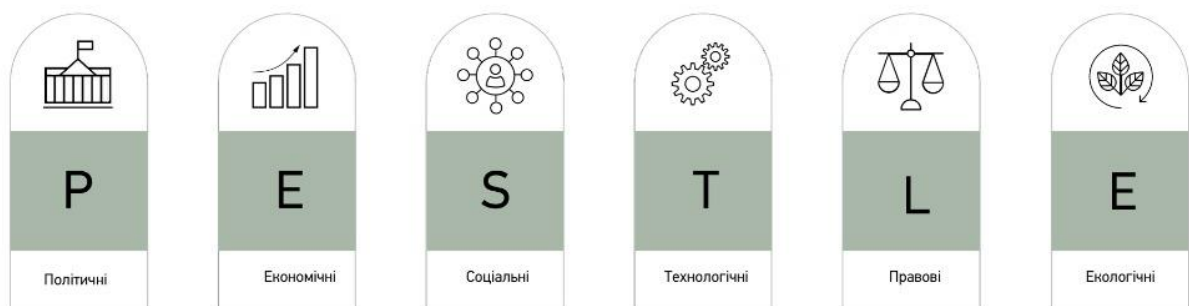

Рис.2.5. Розшифровка аббревіатури PESTLE

Політичні фактори (P): до цієї групи належать фактори, на які уряд має, або може мати вплив. Сюди можна віднести державну політику, політичну стабільність чи нестабільність, корупцію, зовнішньоторговельну політику, податкову політику, трудове законодавство, екологічне законодавство. Крім того, уряд може мати глибокий вплив на систему освіти, інфраструктуру та охорону здоров'я.

Економічні фактори (E): до факторів відносяться економічне зростання, курси валют, темпи інфляції, відсоткові ставки, наявний дохід мешканців на рівні безробіття, зміни у доходах публічного та приватного секторів. Ці фактори можуть мати прямий чи опосередкований довгостроковий вплив на розвиток ОТГ, оскільки вони впливають на спроможність мешканців та ОТГ в цілому.

Соціальні фактори (S): цей вимір зовнішнього середовища відображає демографічні характеристики, норми, звичаї та цінності населення ОТГ.

Фактори, що враховують тенденції зміни населення, такі як темпи приросту населення, міграційні процеси, розподіл за віком, розподіл доходів, ставлення до кар'єри, рівень освіти різних груп населення, наголос на безпеці, свідомість здоров'я, спосіб життя та культурні бар'єри.

Технологічні фактори (T): ці фактори стосуються інновацій у технологіях, які можуть сприятливо чи несприятливо впливати на різні галузі розвитку. Це стосується рівня інновацій, автоматизації, досліджень та розробок, технологічних змін та обсягу технологічної обізнаності, якою володіють мешканці/ки ОТГ. Знання тенденцій змін, що відбуваються з технологіями, дає можливість передбачити, які дії потрібно зробити для зменшення негативного впливу на ситуацію у громаді.

Правові фактори (L): хоча ці фактори можуть дещо збігатися з політичними факторами, вони включають більш конкретні закони, такі як закони про охорону здоров'я та безпеку, законодавство про права людини, антимонопольне законодавство, земельне законодавство, закони про працю, закони про захист прав споживачів та інші.

Фактори навколишнього середовища (екологічні фактори) (E): екологічні фактори набули важливого значення через швидко зростаюче атмосферне забруднення. До таких факторів належать базові екологічні аспекти, такі як погода, клімат, зміна клімату, зміни в навколишньому середовищі, які можуть особливо впливати на галузі, такі як туризм. Сільське господарство, мобільність. Крім того, обізнаність про потенційні наслідки зміни клімату допоможе

передбачити негативний вплив на функціонування організацій, компаній, підприємств, господарств у сфері сільського господарства [19].

Васильківська селищна територіальна громада в особі Васильківської селищної ради з 2018 року співпрацює з Global communities, міжнародною неприбутковою організацією, яка тісно працює з громадами по всьому світу, щоб запровадити сталі зміни, які покращуватимуть життя вразливих груп. Організація «Global communities» реагує на кризу в Україні, надаючи гуманітарну допомогу через заходи реагування під керівництвом громади. Заходи реагування організації «Global communities» покликані рятувати життя, зменшувати страждання, забезпечувати нагальні потреби, водночас підтримуючи громади в їх власному реагуванні та допомагаючи їм у відновленні.

В рамках співпраці з Global communities, що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку проваджується Програма DOBRE «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (USAID).

Програма «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (USAID) - це ініціатива, спрямована на підтримку процесу децентралізації в Україні. USAID надає фінансову та технічну підтримку для зміцнення регіональних урядових структур, розвитку місцевого самоврядування та підвищення ефективності надання комунальних послуг. Програма спрямована на створення сприятливого середовища для розвитку місцевих громад, зміцнення їхньої потенції та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку.

Програма DOBRE сприяє підготовці та впровадженню стратегій розвитку громад. Це включає в себе роботу з місцевими громадами, радами та іншими зацікавленими сторонами для розробки довгострокових стратегій розвитку, які відповідають потребам і можливостям конкретних територій. Програма надає підтримку у формуванні цілей, пріоритетів та заходів, необхідних для створення сталого та успішного майбутнього для місцевих громад.

Таким чином у 2018 році за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) та Фонду Розвитку Локальної Демократії, була створена робоча група, що відповідальна за розробку стратегії розвитку Васильківської

селищної територіальної громади і розробили Стратегію сталого розвитку Васильківської об'єднаної територіальної громади на 2018 – 2027 роки [20].

Загалом Громада пройшла наступний шлях з розробки Стратегії розвитку, а саме:

- 1) Створення робочої групи: група включала представників місцевої влади, місцевих підприємців, депутатів, громадськість та старост старостинських округів;
- 2) Аналіз поточного стану: проведено аналіз економічної та соціальної ситуації в громаді, це допомогло зрозуміти наявні проблеми та можливості для розвитку, а також визначено переваги та недоліки місцевої економіки.
- 3) Визначено пріоритетні напрямки, що наведено на рис.2.6 [20].

Рис.2.6. Структура цілей стратегії розвитку Васильківської селищної територіальної громади

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, що стало підставою введення воєнного стану по всій території України, згідно Указу Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022 «Про введення військового стану в Україні», затвердженого Законом України «Про введення військового стану в Україні» № 2002-IX від 24.02.2022 року (із змінами та доповненнями), спричинило руйнування критично важливої інфраструктури, збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб виявлені наступні проблеми:

- забезпечення тимчасовим житлом внутрішньо переміщених осіб, житлом соціального призначення;
- створення матеріального резерву з метою ліквідації надзвичайних ситуацій, спричинених воєнними діями Російської Федерації;
- релокації підприємств з територій, що наближені або знаходяться у зоні бойових дій.

Серед найважливіших загроз у сфері відновлення громади є наступні фактори:

- нестабільність політичної ситуації в країні;
- відсутність стабілізованої нормативно-правової бази, які регулюють правила, за якими відбуваються процеси в громаді;
- відсутність фінансової підтримки громади з боку держави.

Таким чином, у листопаді 2022 року Стратегія розвитку Васильківської селищної об'єднаної територіальної громади на 2018 – 2027 роки була доповнена наступною Стратегічною ціллю 4 «Повоєнне відновлення Васильківської селищної територіальної громади», яка покликана вирішити зазначені вище проблеми. Для її реалізації було обрано такі напрямки діяльності, об'єднані у 4 операційні цілі:

- відновлення, реконструкція, капітальний ремонт житлового фонду для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб або забезпечення житлом із житлового фонду соціального призначення, придбання житла, квартир для внутрішньо переміщених осіб на пільгових умовах;

- відновлення пошкодженого майна комунальної власності (школи, садочки, комунальні підприємства, медичні заклади тощо);
- створення та використання матеріального резерву для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- релокація підприємств та організацій з територій, що наближені або знаходяться у зоні бойових дій.

Також для покращення місцевого економічного розвитку за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) у 2018 році робочою групою з місцевого економічного розвитку за консультативної допомоги експертів Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України в рамках програми USAID «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE) розроблено Програму місцевого економічного розвитку та План заходів Васильківської територіальної громади [21]. Основні цілі Програми наведено на рис.2.7.

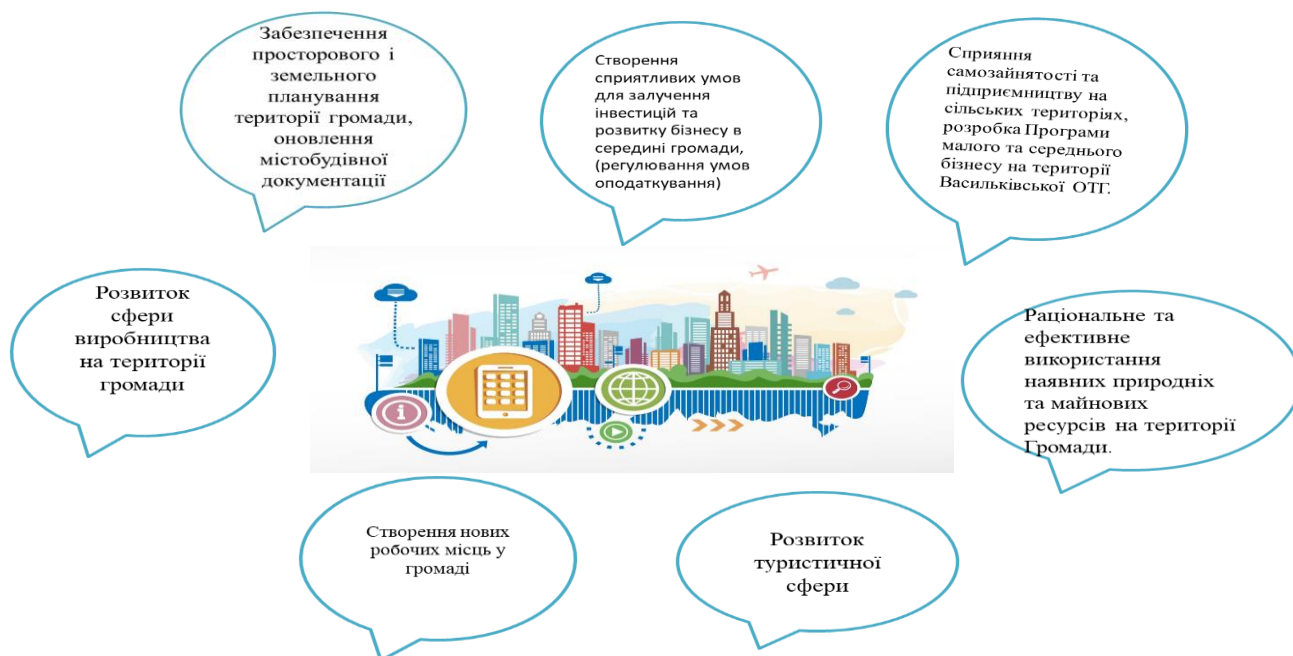

Рис.2.7. Цілі місцевого економічного розвитку Васильківської селищної територіальної громади

Враховуючи цілі Програми місцевого економічного розвитку та наявного потенціалу Громади визначено дві проектні ініціативи Васильківської громади, що у своїй сукупності наближують бачення економічного розвитку громади як такої, що прагне диверсифікувати наявну місцеву економіку та створити нові інвестиційно привабливі площадки:

1) Створення кооперативу з виробництва панчішно-шкарпеткових виробів із подальшим розширенням сфери виробництва:

- проектом передбачається створити кооператив з виробництва панчішно-шкарпеткових виробів, з подальшим розширенням асортименту продукції, та створенням власної сировинної бази;

- реалізація проекту буде здійснюватися на основі співпраці підприємців Васильківської ТГ, що об'єднуються у сільськогосподарський виробничий кооператив та Васильківською селищною радою;

- реалізація проекту призведе до підвищення економічної активності в ОТГ, створення нових робочих місць, збільшення податкових надходжень до місцевого бюджету.

Перелік необхідних інвестицій наведений у табл.2.1

Таблиця 2.1.

Інвестиції в проєкт «Створення кооперативу з виробництва панчішно-шкарпеткових виробів із подальшим розширенням сфери виробництва»

Витрати	Вартість, грн	Джерело фінансування
Придбання обладнання	2400 000	фінансова допомога програми DOBRE та бюджет громади
Ремонт приміщення	400 000	кошти підприємців
Формування обігового капіталу	440 000	кошти підприємців
Витрати на маркетинг та дизайн	100 000	кошти підприємців
Всього:	3 340 000	-

Основними джерелами фінансування проєкту є (рис.2.8):

Рис.2.8. Джерела фінансування проекту «Створення кооперативу з виробництва панчішно-шкарпеткових виробів із подальшим розширенням сфери виробництва»

Ефект реалізації проекту передбачає:

- підвищення надходжень до місцевого бюджету;
- створення робочих місць(зайнятість населення);
- зростання економічного потенціалу громади;
- розвиток виробництва на території громади;
- створення місцевого бренду «Васильківська шкарпетка»;
- створення мережі торгівельних точок;
- використання фабрики, як платформи для навчання молоді в даній галузі.

2) Створення Васильківського центру розвитку молодіжного підприємництва:

- проектом передбачається охопити декілька напрямів розвитку, зокрема, економічний та культурно-дозвіллевий, поєднання яких забезпечить синергічний розвиток економіки ОТГ;
- створення місця для співпраці молоді в напрямку пошуку можливостей започаткування власного бізнесу, розвитку ідей та допомоги щодо втілення їх у життя на території громади;

- формування креативного простору для надання послуг/забезпечення покрокового супроводу щодо організації та ведення бізнесу в громаді для молоді – найціннішого економічного ресурсу Васильківської ТГ.

Необхідні інвестиції наведені у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Інвестиції в проект «Створення Васильківського центру розвитку молодіжного підприємництва»

Витрати	Вартість, грн	Джерело фінансування
Виготовлення проектно-кошторисної документації	225 000,00	Місцевий бюджет
Проведення внутрішніх ремонтних робіт (вирівнювання полу, стелі, поклейка шпалер, покраска)	1 050 000,00	DOBRE (придбання матеріалів) Місцевий бюджет (виконання робіт)
Закупівля обладнання (кондиціонер, комп'ютер, інтерактивна дошка, проектор, меблі)	700 000,00	DOBRE та місцевий бюджет (закупівля меблів та обладнання)
Всього:	1 975 000,00	

Ефект реалізації проекту передбачає:

- розвиток підприємництва;
- виявлення і розвиток нових форм бізнес-співпраці та кооперації місцевих підприємців;
- підтримка молодіжних ініціатив в громаді;
- розвиток господарського потенціалу громади;
- підвищення ефективності економічної та культурної інфраструктури у поєднанні з інтенсифікацією участі молоді у розвитку громади [21].

Ці проекти є взаємоузгодженими та взаємодоповнюючими, їх паралельне виконання вписується в межі реалізації Стратегії сталого розвитку громади на 2018 – 2027 рр. [20]. Проте їх перелік не є вичерпним, адже наведені проектні ініціативи слугують базисом подальших зрушень в економіці Васильківської громади.

2.3. Діагностика стану Васильківської селищної ради як основа стратегічного планування її економічного розвитку

Стратегічне управління у самоврядуванні – це процес ухвалення реалізації рішень про майбутні напрями діяльності громади.

У стратегічному управлінні можна виокремити дві головні фази:

- 1) стратегічне планування (разом з етапом стратегічного аналізу);
- 2) впровадження стратегії (разом з етапом стратегічного контролю).

Є декілька важливих тез, про які треба обов'язково пам'ятати, щоб досягти успіху у стратегічному управлінні розвитком громади, а саме:

- 1) лідерство – немає єдиного рецепту успіху лідера, але треба вдосконалювати лідерські компетентності;
- 2) працівники – вони завжди є найважливішим ресурсом кожної організації;
- 3) структури і процеси в громаді – їх відсутність або недоліки можуть звести нанівець усі плани, навіть найкращі стратегії;
- 4) спрямованість на досягнення стратегічних цілей – цей підхід треба формувати і підтримувати в усьому робочому колективі;
- 5) громадська участь – відповідне залучення громадськості до процесу ухвалення й реалізації стратегічних рішень.

Інструменти, які використовують управлінці, втілюючи у життя стратегічні наміри на благо місцевих спільнот:

- секторальні програми – деталізують й уточнюють положення стратегії в окремих сферах діяльності громади (освіта, захист довкілля, житлове господарство, комунальні послуги, енергоощадність);
- просторове планування – дуже важливий інструмент, який сприяє соціально-економічному розвитку даної території. Часто одним із перших кроків після ухвалення стратегії є пристосування плані просторового розвитку;
- організація й удосконалення системи надання публічних послуг;

- партнерська співпраця з іншими суб'єктами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, підприємствами (зокрема у формі публічно-приватного партнерства);
- участь громадськості;
- інформація і промоція, яка забезпечує інформування оточення про діяльність і можливості органу місцевого самоврядування і впливає на формування іміджу громади;
- моніторинг і оцінювання стратегічної діяльності – стратегічний контроль.

Щоб створити умови для ухвалення найважливіших стратегічних рішень з питань розвитку громади, треба забезпечити доступ до якомога найактуальніших даних та усієї інформації, яка може мати значення під час планування. В українських умовах відносно мало інформації, яка доступна через систему державної статистики.

Аналізуючи діагностику стану Васильківської селищної ради і в цілому Васильківської селищної територіальної громади можна окреслити наступні відмінності території ради:

- Васильківська СТГ розташована у східній частині Дніпропетровської області та межує з Запорізькою областю;
- громада межує з містом Дніпро (100 км), містом Павлоград (50 км), м.Синельникове (50 км), м.Запоріжжя (80 км);
- через територію громади проходять автомобільні дороги державного значення Т0401 (Дніпро – Васильківка – Покровське – Гуляйполе – Пологи – Токмак – Молочанськ – Мелітополь), Т0406 (Григорівка – Чаплине – Присяне – Демурено – Межова – Удачне – Покровськ), Т0408 (Павлоград – Васильківка – Новомиколаївка – Оріхів – Токмак);
- наявна система магістральних залізничних та автомобільних комунікацій та вигідне геополітичне розташування сприяє інтеграції транспортної системи Дніпропетрівської області в загальноєвропейську систему транспортних мереж;

- наявні залізничні вузли – Станція «Ульянівка» та станція «Письменне» в смт Письменне;
- хороший стан природного середовища;
- на території громади протікають річки Вовча та Терса;
- в долинах річок лучні ґрунти на делювіальних та алювіальних відкладах;
- відсутність екологічно обтяжливих промислових підприємств поблизу;
- природні цінності, хороша якість ґрунту – все це створює ідеальні умови для розвитку сільського господарства та переробки його продукції;
- з природних ресурсів в Громаді є запаси глини, піску, граніту;
- основні типи ґрунтів – чорноземи звичайні, на лісових породах мало- й середньо гумусні різної потужності. На схилах долини балок чорноземи мають різну ступінь змитості. Поширені лучно-чорноземні, лучні, лучно болотні різного ступеня засоленості ґрунти. Дані ґрунти характеризуються низьким вмістом гумусу, але досить високою родючістю;
- сприятливе природне середовище для розвитку дрібного агробізнесу;
- клімат помірно-континентальний. Температура повітря: середньорічна + 8°C, абсолютний мінімум– 34 °C, абсолютний максимум +40°C. Атмосферні опади: середньорічна 477мм, середньодобовий максимум 36мм;
- станом на 01.01.2023 року чисельність населення, яке проживає у громаді становить 21856 осіб. Кількість населення по населених пунктах коливається у межах від 1 особи до 11556 осіб - в адміністративному центрі. Чисельність населення громади з 2016 року має постійну тенденцію до зниження. Перевищення рівня смертності над народжуваністю та негативне сальдо міграції спричиняє від’ємний приріст населення. У віковій структурі чисельність людей зрілого та похилого віку значно переважає кількість молоді. У структурі населення за гендерною ознакою (чоловіки-жінки) переважають жінки. Значення коефіцієнта природного приросту та міграційного сальдо

негативні, що має вплив на зменшення кількості населення. Ці коефіцієнти пов'язані в основному з виїздом молоді з метою заробітку до великих міст чи за кордон. В даний час значна частина освічених молодих людей виїжджає з території громади. Разом з тим прибули з врахуванням снутрішньо переміщених осіб – 1346 осіб, вибуло – 1064 особи, вікова структура населення наведена у табл.2.3.

Таблиця 2.3

Вікова структура населення громади станом на 01.11.2023 року

вік	чисельність	частка
0—14	2827	12,9
15—64	13784	63,1
>65	5245	24,0
Всього:	21856	100,0

Гендерний розподіл населення Громади (жінки/чоловіки %):

- жінки - 12084 (55,0%); чоловіки – 9812 (45,0%);
- смертність – 323 осіб;
- народжуваність – 105 осіб;
- природний приріст – 218 осіб;

Населені пункти Громади мають середньо-розвинену мережу об'єктів соціальної інфраструктури для забезпечення різних потреб населення. Вона включає в себе лікувально-профілактичні, освітні, фізкультурно-оздоровчі та спортивні, культурно-дозвіллієві заклади, підприємства роздрібної торгівлі, комунального господарства, органи управління і зв'язку тощо.

На території Васильківської селищної територіальної громади сформовано мережу із 13 освітніх закладів та 14 дошкільних закладів, які задовольняють потреби учнів та батьків, враховують освітні запити громади, а також 5 закладів позашкільної освіти.

Для розвитку культури на території громади функціонують 12 будинків культури, 12 публічних бібліотек та 1 краєзнавчий музей; духовну сферу представляють 4 храми та жіночий монастир.

Громада має 23 історичних та 2 загально-культурних пам'ятки, у т.ч. козацький курган «Любичина могила», а також цікаві природні місця або місця публічного інтересу: природній заповідник «Сад-балка», , природне джерело поблизу села Преображенівське, заповідники «Біла скеля», «Бакаї», «Дебальцівські лимани», «місцевого значення «Надвовчанський», «Річка Соломчина», «Новогригорівський», чотири лісних масиви, заповідна зона «Балка-сад» та геологічну пам'ятку природи «Скелі залізистих кварцитів».

У Громаді наявна Схема планування території громади, але розроблена у 2021 році і не має своєї актуальності згідно вимог чинного законодавства;

Серед об'єктів, що становлять матеріальну основу місцевого самоврядування, важливе місце займають земельні ресурси. Земля є перед усім територіальною основою місцевого самоврядування, одним із головних ресурсів, які забезпечують життєдіяльність громади. Основним джерелом поповнення місцевого бюджету є податки, які надходять за використання земельних ресурсів.

Сільськогосподарські угіддя громади характеризуються наявністю земель, придатних для зернової та овочевої сільськогосподарської спеціалізації, дозволяють реалізувати тваринницьке (молочно-товарне виробництво);

Структура земельних ресурсів територіальної громади за категоріями земель в км² наведена у табл. 2.4.

Забезпечення життєдіяльності на території Громади здійснюють:

- послуги з централізованого теплопостачання надає державне підприємство «Західтеплоенерго» комунальне підприємство (КП) «Дніпротеплоенерго» Дніпропетровської обласної ради»;

- послуги газопостачання є Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) «Дніпропетровськгаз збут», газопостачальна компанія «Нафтогаз України»;

Таблиця 2.4

Структура земельних ресурсів територіальної громади

Земельні ресурси	Площа , км ²
Землі сільськогосподарського призначення	792,589
з них ріллі	682,355
Землі житлової та громадської забудови	10,770
Землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення	0,500
Землі оздоровчого призначення	0
Землі рекреаційного призначення	61,264
Землі історико-культурного призначення	48,064
Землі лісгосподарського призначення	42,432
Землі водного фонду	675,640
Площа земельних ділянок, які тимчасово не використовуються і можуть розглядатись як потенційні об'єкти оренди	18,2415

- з розподілу природного газу є Акціонерне товариство «Оператор газорозподільної системи «Дніпропетровськгаз»;
- електропостачання здійснює ТОВ «Дніпровські енергетичні послуги»;
- телекомунікаційні мережі характеризується наявністю стаціонарного та мобільного зв'язку, мережі Інтернет. Послуги зв'язку та мережі Інтернет надають: ПАТ «Укртелеком», ТОВ «Інтертелеком», Оператор послуг з доступу до Інтернету з використанням телемаркетингу (ТМ) «Alliance.Net», Оператор послуг з доступу до Інтернету з використанням ТМ «PROSTO», АТ «Київстар», ТОВ «Лайфселл», Приватне акціонерне товариство (ПрАТ) «Vodafone Україна»;
- відділення поштового зв'язку – Укрпошта, Поштомати, відділення Нової Пошти;
- банківські відділення – АТ «Комерційний банк «Приватбанк», відділення Ощадбанку;
- суб'єкти господарювання – 634;

- мережа лікувальних закладів громад складається з 1 центральної районної лікарні, 1 Центру первинної медико-санітарної допомоги, 10 амбулаторій загальної практики сімейної медицини (АЗПСМ) та 6 фельдшерсько-акушерських пунктів (ФАП);

- надання послуг з водозабезпечення, водовідведення, збору та вивезення твердих побутових відходів здійснює на території Васильківське районне комунальне підприємство «Джерело»;

Основу економіки Громади складає сільськогосподарське виробництво. Тут функціонують найбільші аграрні підприємства такі як: кооператив «Зерновий» та об'єднання кооперативів «Господар», ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Нібулон», ТОВ «Сонячне насіння плюс», ТОВ «Відродження», ТОВ «Горизонт», ТОВ Перший кооперативний елеватор, СФГ «Мічуріна», ФГ «Дарій-К», ТОВ «Садове», ФГ «Промінь», ФГ «Тріумф», ФГ «Агрофірма Віктор», ТОВ «Авангард», ТОВ «Агрофірма Богдан», СФГ «Аграрій-2000» вони ж найбільшими бюджетоутворюючими платниками.

Основними видами господарської діяльності на території Васильківської ОТГ є: надання послуг перукарнями, роздрібна торгівля пальним, роздрібна торгівля, комп'ютерне обслуговування, діяльність закладів громадського харчування, надання послуг. Споживчий ринок громади характеризується високим рівнем насиченості основними продовольчими та непродовольчими товарами, стабільним постачанням та відсутністю товарного дефіциту.

Ставки орендної плати за землю наведені у табл. 2.5.

Бюджет Васильківської ТГ у 2022 році становив:

- доходи загального фонду склали – 190789,8 тис. грн, з яких власні надходження склали 96209,6 тис. грн (50,4%) та міжбюджетні трансферти – 94580,2 тис. грн (49,6 %);

- структура доходів за основними видами надходжень мала наступний вигляд:

- податки та збори на доходи фізичних осіб – 54425,5 тис. грн або 28,5 %;

Таблиця 2.5

Ставки орендної плати на землю, що встановлені на території Громади

Призначення	Відсоткова ставка, %
Землі сільськогосподарського призначення	5
Землі житлової будівлі	від 3 до 6
Землі громадської забудови	від 3 до 12
Землі природно-заповідного фонду	3
Землі оздоровчого призначення (для лікування людей та профілактики захворювань)	3
Землі рекреаційного призначення	12
Землі історико-культурного призначення	3
Землі лісгосподарського призначення	3
Землі водного фонду	6
Землі промисловості	від 6 до 12
Землі транспорту	10
Землі зв'язку	від 3 до 12
Землі оборони	від 3 до 12
Землі енергетики	12

- рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів – 47,5 тис. грн;
- акцизи – 2078,0 тис. грн. або 1,0 %.
- податки на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки – 1037,5 тис. грн. або 0,5%.
- земельний податок та орендна плата за землю – 17950,5 тис. грн або 9,4 %.
- транспортний податок – 6,2 тис. грн
- єдиний податок - 18211,2 тис. грн або 9,5%.
- неподаткові надходження - 2452,2 тис. грн або 1,3%.
- офіційні трансферти - 94580,2 тис. грн 49,6 %.

Отже, основними джерелами формування дохідної частини селищного бюджету в 2022 році стали податки та збори на доходи фізичних осіб, місцеві податки та збори.

- доходи спеціального фонду становили у 2022 році 2 331,7 тис. грн. Лівову частку склали власні надходження бюджетних установ, такі як сплата батьківської плати за харчування дітей у дитячих навчальних закладах та загальних навчальних закладах, від надання бюджетними організаціями платних послуг, а також, благодійні внески до статутного капіталу бюджетних установ.

- щодо структури доходів селищного бюджету за спеціальним фондом, то за 2022 рік вона мала наступний вигляд:

- екологічний податок – 75,0 тис. грн або 3,2 %.
- власні надходження бюджетних установ – 2256,7 тис. грн або 96,8%.

Ставки податку на нерухоме майно наведені у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Ставки орендної плати на нерухоме майно, що діють на території Громади

Призначення	Відсоткова ставка,%
Житлові будинки (квартири тощо):	
юридичні особи	1
фізичні особи	0,5
Нежитлові будівлі	0,3
Будівлі підприємств побутового обслуговування	0,1
Гаражі (наземні, підземні)	0,2
Будівлі промислові	0,1
Резервуари для нафти, нафтопродуктів та газу	0,3
Будівлі сільськогосподарського призначення	0,3

На території Громади здійснює свою діяльність 11 неурядових організацій.

Громадську безпеку на території громади забезпечує Васильківський відділ поліції Синельниківського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області. Реагування на надзвичайні події забезпечує 55 Державна пожежно-рятувальна частина Головного управління державної служби України з надзвичайних ситуацій у Дніпропетровській області.

Варто зазначити, що 6,5 тисяч населення громади належать до пільгових категорій, тому увага селищної ради прикута до соціального захисту саме цих верств населення. Соціальний захист людей похилого віку, ветеранів, учасників

бойових дій, тимчасово переміщених осіб є одним з пріоритетних напрямків соціальної політики та передбачає здійснення заходів, спрямованих на створення умов, що забезпечують економічне і моральне благополуччя, а також надання їм додаткових прав і гарантій.

Васильківська громада межує з сусідніми громадами Покровською та Роздорською селищними територіальними громадами, Дубовиківською та Маломихайлівською сільськими територіальними громадами, які є потенційними партнерами для можливостей розвитку громад через міжмуніципальне співробітництво.

На основі аналізу поточного стану важливо визначити пріоритетні напрямки розвитку. Це можуть бути, наприклад, розвиток сільського господарства, туризму, малих підприємств, інфраструктури тощо.

Наступним етапом стане розробка стратегії залучення інвестицій в громаду. Це може включати створення інвестиційних програм, пошук інвесторів, просування громади як потенційно привабливого місця для інвестицій тощо. Важливо співпрацювати з різними зацікавленими сторонами, такими як місцеві підприємства, громадські організації та інші.

Спільні проєкти та програми можуть стати додатковим стимулом розвитку. Обов'язково потрібно проводити постійний моніторинг реалізації стратегії/програм/планів, а також проводити оцінку їх ефективності. Це дозволить вчасно коригувати дії та плани у випадку потреби.

Ці кроки можуть слугувати початковими орієнтирами для розробки стратегії підвищення місцевого економічного розвитку у Васильківській селищній територіальній громаді. Важливо також пам'ятати, що успішний розвиток вимагає широкої підтримки та співпраці всіх зацікавлених сторін.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ (НА ПРИКЛАДІ ВАСИЛЬКІВСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ)

3.1. Аналіз можливостей впровадження сучасного зарубіжного досвіду удосконалення системи управління економічним розвитком територіальних громад

Удосконалення системи економічного розвитку може бути надзвичайно корисним для будь-якої країни, оскільки це сприяє підвищенню рівня життя, зменшенню бідності, забезпеченню стійкого економічного зростання і покращенню інфраструктури та соціальних послуг.

Поглянемо на деякі приклади зарубіжних країн, які успішно удосконали свої системи економічного розвитку.

Сінгапур є одним з найяскравіших прикладів країни, яка досягла вражаючих результатів у своєму економічному розвитку. Стратегія розвитку Сінгапуру почала вживати заходи для стимулювання інвестицій, підтримки малого та середнього бізнесу, приваблення іноземних інвесторів та розвитку сталого господарства. Вони також активно інвестували у освіту, науку та інновації. Це спричинило значне зростання економіки країни, підвищення рівня життя та зменшення бідності [22].

Ірландія – ще один успішний приклад. Країна вдало удосконалила свою економічну систему, привертаючи іноземні інвестиції та стимулюючи розвиток високотехнологічних галузей. Це дозволило Ірландії стати однією з найбільш динамічно розвиваючих економік у Європі. Ключові фактори успіху включають інноваційний підхід до розвитку, стимулювання вищої освіти та створення сприятливих умов для бізнесу [23].

Ще одним цікавим прикладом є Швеція, де соціальна держава поєднується з високим рівнем економічного розвитку. Швеція відома своєю великою увагою

до довкілля, інноваційними технологіями та високим рівнем соціального захисту. Швеція активно використовує відновлювану енергію та має широко розвинену мережу велосипедних доріжок і парковок для велосипедів. Крім того, Швеція відома своїм підходом до збереження природних зон та розвитку зелених зон у місті. Країна регулярно розширює парки та лісові масиви на територіях своїх населених пунктів, забезпечуючи мешканцям можливість насолоджуватися природним середовищем навіть у центрах міст. Це сприяло розвитку сталої економіки, підвищенню якості життя та створенню сприятливих умов для бізнесу [24].

Копенгаген відомий своєю інтегрованою та ефективною системою громадського транспорту, що сприяє зменшенню транспортних заторів та забрудненню довкілля. Копенгаген, столиця Данії, відоме своєю ефективною транспортною системою, великою кількістю велосипедистів та пішоходів і високим рівнем дотримання принципів сталого розвитку.

Копенгаген відомий своєю інтегрованою системою громадського транспорту, що включає в себе метро, автобуси та поїзди, що призначена для зменшення використання приватних автомобілів у місті. Крім того, місто активно розвиває інфраструктуру для велосипедистів, забезпечуючи широкі велодоріжки та парковки для велосипедів у центрі міста [25].

Удосконалення системи економічного розвитку на прикладі громад Канади може бути корисним досвідом для багатьох інших країн. Канада має успішну систему економічного розвитку на місцевому рівні, яка може бути використана як приклад для інших країн.

Один з ключових аспектів успіху Канади – це активна роль місцевих урядових органів та громадян у розвитку територій. Канадські муніципалітети мають великий ступінь автономії та можуть розробляти власні стратегії економічного розвитку, відповідно до своїх унікальних потреб та можливостей. Важливою є роль партнерства між урядовими органами, громадянами та бізнес-спільнотою в створенні сприятливих умов для економічного розвитку.

Канада також визначає пріоритети у сферах, які сприяють сталому економічному росту, таких як інновації, освіта, діяльність малих підприємств, створення робочих місць та інфраструктура. Ці пріоритети можуть бути інспірацією для інших країн у пошуку напрямків для удосконалення своєї системи економічного розвитку.

Крім того, Канада успішно впроваджує програми підтримки підприємництва та інновацій, що сприяють залученню інвестицій та розвитку новітніх технологій. Цей досвід може бути корисним для розвитку системи підтримки малих та середніх підприємств в інших країнах [26].

Польща стала великим прикладом успішного економічного розвитку в Європі, та уряд Польщі прийняв ряд ініціатив та реформ для покращення своєї економіки. Удосконалення системи економічного розвитку на прикладі територіальних громад Польщі може стати цікавим досвідом для інших країн. Польща в останні роки зробила значні кроки у напрямку покращення своєї економічної системи в межах місцевого рівня.

Один з ключових аспектів успіху в розвитку територіальних громад Польщі – це активна участь місцевих громадян у прийнятті рішень та розвитку їхньої власної території. Польські муніципалітети мають значний ступінь самоврядування та можуть брати участь у розробці та впровадженні стратегій економічного розвитку на місцевому рівні.

Польща також активно розвиває інфраструктуру та вкладає великі зусилля в покращення умов для підприємництва та промисловості в різних регіонах країни. Це може послужити прикладом для інших країн у вдосконаленні їхньої інфраструктури та створенні сприятливих умов для бізнесу.

Польща також розвиває програми підтримки підприємництва та інновацій, що сприяють створенню нових робочих місць та розвитку малих та середніх підприємств на місцевому рівні. Цей досвід може бути корисним для інших країн у створенні більш сприятливих умов для розвитку малих бізнесів і стимулюванні інновацій [27, с.107-126].

Найпотужнішими, сьогодні вважаються «Азійські тигри», індустріальні держави Азії – Сінгапур, Гонконг, Республіка Корея і Тайвань, що демонструють високі темпи економічного зростання.

«Азійські тигри» спромоглися за останні десятиліття перетворитися з відсталих країн на передові країни Азії. Цьому сприяло декілька чинників, передовсім жорстка економічна політика урядів і допомога розвинених країн.

Наприкінці 90-х років ХХ ст. найвищі темпи зростання виробництва серед країн Південно – Східної Азії мав Сінгапур (14 % на рік). Зараз він має один з найвищих показників використання роботів у промисловості. Іноземні інвестиції в економіку Сінгапура становлять 3 млрд на рік, найбільшими інвесторами є Сянган та Японія. Сінгапур третій за розмірами центр нафтопереробки у світі після Х'юстона й Роттердама (понад 20 млн тон сирової нафти щорічно). У Сінгапурі активно розвиваються науковмісні галузі високих технологій. За рівнем комп'ютеризації та впровадження роботів, він посідає друге місце в Азії після Японії. Велика кількість транснаціональних корпорацій із США і Японії контролюють економіку країни.

Щороку Сінгапур відвідують понад 5 млн. іноземних туристів. Сінгапур відомий як «Азія в мініатюрі», «Азія за одну мить», або «Європа на екваторі».

Республіка Корея посідає 11-те місце у світі за рівнем ВВП (710 млрд. \$). Дуже високі темпи зростання її економіки спостерігалися у 80 – 90-ті роки (в середньому 8 – 12 % на рік).

У середині 50-х років за рівнем економічного розвитку Корея відносилася за класифікацією Всесвітнього банку до відсталих країн із ВВП на душу населення менше 100 доларів. А, з 1999 року країна прийнята в «клуб багатих і високорозвинених» – Організацію економічного співробітництва та розвитку. Південна Корея має багаті ресурси гідроенергії, але використовує ці ресурси слабо, натомість активно розвиває атомну енергетику (11 атомних блоків потужністю 45 МВт). Також в Кореї добре розвинуте машинобудування, донедавно на світовому автомобільному ринку утримувала міцні позиції (2,5 млн шт.), але після фінансового краху на головному автомобільному концерні країни

Daewoo ця галузь зазнає значних збитків, Корея займає друге місце (6,2 млн бруто-реєстрових тонн) після Японії за обсягом суднобудування.

Тайвань є значним експортером капіталу у світі, особливо в Південно – Східну Азію (за останні п'ять років інвестиції у цьому регіоні досягли 36 млрд. \$). Тайвань має шість блоків атомної станції потужністю 30 млн кВт. Уранову сировину постачає переважно з Африки, як і інші країни Східної Азії. В новітніх технологіях Тайвань спеціалізується на виробництві ЕОМ та дисплеїв для них. А у судноплавстві Тайвань є одним із світових лідерів з виробництва спортивних яхт. Тайвань є одним із світових лідерів за випуском взуття (особливо спортивного), спортивного одягу та інвентарю (тенісні ракетки, м'ячі тощо). Важливу роль в країні відіграє туризм. Іноземних туристів приваблює поєднання східної розкоші («уламок» дореволюційного Китаю) з комфортом Заходу. Економіка цього острова залежить від імпортного палива, сировини, продовольства і обладнання, на експорт йдуть готові вироби сучасної промисловості. Головні торгові партнери Тайваню – США, Японія, Сянган (Гонконг) та Федеративна Республіка Німеччина [28].

Загалом, система економічного розвитку на прикладі територіальних громад Польщі включає активну участь місцевих громадян та урядових органів у прийнятті стратегічних рішень, розвиток інфраструктури та підтримку підприємництва та інновацій.

Також варто відзначити, що успіх таких прикладів часто залежить від сприйняття та підтримки соціальної спільноти, тому робота з громадськістю та впровадження прозорих комунікаційних стратегій грають важливу роль у впровадженні подібних ініціатив.

Зарубіжний досвід удосконалення системи управління економічним розвитком може бути дуже різноманітним і включати різні аспекти, такі як сталість, транспортна інфраструктура, енергоефективність, розвиток міського середовища та інші.

Впровадження зарубіжного досвіду в розвитку економіки на територіях українських територіальних громад може бути корисним для стимулювання

сталого економічного зростання. Іноземний досвід може надати цінні уроки інноваційних підходів у таких сферах, як інфраструктура, підтримка малих підприємств, ефективне управління ресурсами та розвиток людського капіталу. Розглянемо деякі можливості впровадження зарубіжного досвіду в розвитку економіки на територіях українських громад:

1. Інфраструктура: зарубіжний досвід, зокрема досвід країн Європейського союзу, може надати корисні приклади управління та розвитку інфраструктури. Наприклад, Німеччина та Швеція мають добре розвинені системи громадського транспорту та інфраструктури, що сприяє економічному зростанню та покращує якість життя населення. Українські громади можуть вивчити цей досвід для покращення своїх власних інфраструктурних проєктів.

2. Підтримка малих підприємств: країни, які мають успішні програми підтримки малого підприємництва, такі як Швеція та Сінгапур, можуть надати корисний досвід для розвитку сектору малих підприємств в українських громадах. Це включає в себе надання фінансової підтримки, консультаційні послуги та сприяння доступу до ринків.

3. Ефективне управління ресурсами: країни, що мають успішний досвід у сфері ефективного управління природними ресурсами, такі як Норвегія та Канада, можуть надати корисні уроки з раціонального використання природних ресурсів, охорони довкілля та стимулювання інновацій в сфері енергетики.

4. Розвиток людського капіталу: країни з високим рівнем людського капіталу, такі як Ірландія та Сінгапур, можуть надати приклади успішної політики у галузі освіти, підготовки кадрів та розвитку людського потенціалу, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українських громад.

У виборі зарубіжного досвіду для впровадження у розвитку економіки українських територіальних громад важливо враховувати специфіку українського суспільства, його культурні та історичні особливості. Також важливо адаптувати зарубіжний досвід до умов України та здійснювати його впровадження за участю місцевих громад та зацікавлених сторін.

3.2. Розробка заходів щодо удосконалення системи управління економічного розвитку Васильківської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області

У 2018 році за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) та Фонду Розвитку Локальної Демократії, була створена робоча група, що відповідальна за розробку стратегії розвитку Васильківської селищної територіальної громади. Стратегія розвитку Васильківської об'єднаної територіальної громади на період 2018 – 2027 роки [20] розроблена і включила наступні Стратегічні цілі:

Стратегічна ціль 1. Економічний розвиток громади – диверсифікація місцевих економіки

1.1. Формування інвестиційно-привабливого іміджу території, створення інфраструктурного, інституційного, кадрового забезпечення притоку інвестицій.

1.2. Підтримка перспективних напрямків економічного розвитку громади.

Стратегічна ціль 2. Покращення якості і умов життя мешканців громади

2.1. Розвиток дорожньої та транспортної інфраструктури.

2.2. Благоустрій, модернізація, та розвиток інфраструктури й енергозабезпечення.

2.3. Належний рівень надання публічних послуг.

2.4. Розвиток рекреаційно-туристичного потенціалу громади.

Стратегічна ціль 3. Суспільний розвиток та інтеграція (розвиток суспільної активності і свідомості та самоврядування)

3.1 . Безпечна громада.

3.2. Розвиток громадських відносин, громадських ініціатив та структур громади.

3.3. Формування культури поведінки громадян.

3.4. Інституційний розвиток громади.

Стратегічна ціль 4. Повоєнне відновлення Васильківської селищної територіальної громади.

4.1. Відновлення, реконструкція, капітальний ремонт житлового фонду для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб або забезпечення житлом із житлового фонду соціального призначення, придбання житла, квартир для внутрішньо переміщених осіб на пільгових умовах;

4.2. Відновлення пошкодженого майна комунальної власності (школи, садочки, комунальні підприємства, медичні заклади тощо);

4.3. Створення та використання матеріального резерву для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

4.4. Релокація підприємств та організацій з територій, що наближені або знаходяться у зоні бойових дій.

Бачення розвитку Васильківської ОТГ – це проекція, опис бажаного стану громади в перспективі до 2027 року. Воно визначає результат, до якого прагне вся спільнота Громади, тобто органи місцевого самоврядування та їх партнери (місцеві та регіональні), використовуючи можливості, які виникають з власних сильних сторін та зовнішніх можливостей. Це спільне, погоджене на основі консенсусу уявлення членів громади про те, якою Громада має стати в майбутньому, на які системи діяльності спирається її функціонування та розвиток. Бачення спрямоване прогностично, визначає мету, до якої рухається Громада. Воно визначає основний напрям діяльності, які дозволять досягнути цієї мети.

Для досягнення визначених Стратегічних цілей Громада використовує різні місцеві цільові програми, але головна мета всієї діяльності громада направлена на покращення життєдіяльності мешканців громади та підвищити економічний розвиток Громади.

Відтак, для покращення місцевого економічного розвитку, здійснено ґрунтовний аналіз місцевого економічного середовища, що склалося в громад, результати якого подано у вигляді Економічного профілю Васильківської селищної об'єднаної територіальної громади – документу, що містить зведену інформацію про громаду (опис громади); місцеве економічне середовище; населення; трудові ресурси; ринки; економічну базу; інфраструктуру;

комунікації та комунальні послуги; навколишнє середовище; життя в громаді; професійні послуги; соціальний капітал; місцеве самоврядування; податки; громадські організації; природні ресурси, а також стратегію розвитку об'єднаної територіальної громади, її SWOT аналіз [20].

Таким чином, в результаті проведеної роботи та на базі даних, отриманих в ході проведеного аналізу, сформовано План дій щодо реалізації Програми місцевого економічного розвитку Васильківської громади [21].

План дій ґрунтується на інформації, що була отримана під час проведення опитування ключових зацікавлених осіб в громаді, обговорення між учасниками Робочої групи та експертами інформації офіційних джерел.

Результати проведеного аналізу привели до розуміння:

- ліквідних сильних сторін громади та її території;
- недоліків продукту, що пропонується територією, які можна виправити;
- можливостей розвитку території та наявних бізнес-одиниць;
- проблем, що впливають на майбутнє економічного розвитку громади та Дніпропетровського регіону;
- перешкод місцевого економічного розвитку та напрямів їх подолання.

Такий План містить 2 проектні ініціативи, які здійснюватиме громада, а саме:

- створення кооперативу з виробництва панчішно-шкарпеткових виробів із подальшим розширенням сфери виробництва;
- створення Васильківського центру розвитку молодіжного підприємництва.

Ці ініціативи матимуть великий вплив на Васильківську громаду, вони спрямовані на розвиток нових для громади видів економічної діяльності та посилення інвестиційної привабливості територій.

Обидві ініціативи передбачають вирішення кількох важливих питань:

- залучення інвестицій для прискорення розвитку місцевої економіки, що сприятиме створенню додаткових робочих місць, збільшенню податкових надходжень до бюджету;
- розвиток малого та середнього бізнесу в громаді та подальше просування місцевих товарів громади, проведення якісного маркетингу;
- підтримка молодіжних ініціатив задля створення креативних індустрій та зменшення показників безробіття серед молоді [21].

У 2020 році на території Васильківської громади відкрився Центр розвитку молодіжного підприємництва, який став хабом для молоді Громади, місцевих підприємців, громадських організацій. Молодіжні працівники досить активно беруть участь у різних грантових конкурсах, чим вирішують питання розвитку молодіжної сфери.

У 2023 році за підтримки програми DOBRE Центр розвитку молодіжного підприємництва планується розширити, відкривши «Медіапростір «Творчий Вимір», який спрямований на розкриття творчого та професійного потенціалу молоді, створення можливостей для їх реалізації сфері медіа та соціальних комунікацій. У медіапросторі молодь навчиться користуватися професійним обладнанням, створювати мультимедійні проекти, отримає можливість кар'єрного консультування від фахівців медіасфери громади, підвищить рівень інфо медійної грамотності; а також підсилити Молодіжний центр шляхом створення Кулінарної студії, універсальний майданчик для розвитку можливостей, якого не вистачає гастрономічній індустрії громади. Це надасть місцевим підприємцям можливість виготовлення продукції на виробничих потужностях Кулінарної студії, дасть можливість навчання кулінарної майстерності всіх бажаючих дітей та мешканців громади, які тільки починають освоювати кулінарію або вже вміють готувати, але хочуть розширити свої навички, опанувати кулінарні лайфхаки та рецепти.

Для покращення економічного розвитку Громада щорічно переглядає Програму соціально-економічного та культурного розвитку Васильківської селищної ради. Громада зосереджує увагу на соціальній, освітній, медичній,

культурній сфері і здійснює постійний пошук ресурсів з різних бюджетів: місцевого, обласного, державного та грантових коштів донорів для реалізації вищезазначених проектів та індустріальних проектів [29].

Васильківська громада співпрацює з наступними донорами:

1. Програма DOBRE «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (USAiD), що реалізується Агентством США з міжнародного розвитку. Реалізовано наступні проекти: з покращення стану доріг в громаді, завдяки закупівлі комунальної техніки, у сфері водопостачання для освітніх закладів громади, проект місцевого економічного розвитку, оновлення місць відпочинку для дітей, екстренна допомога з метою забезпечення життєдіяльності на території громади, якісне надання освітніх послуг під час повітряної тривоги, постійне безперебійне живлення в закладах комунальної власності;

2. Програма EGAP «Електронне урядування задля підзвітності влади та участі громади», що впроваджується Міжнародною організацією «Фонд Східна Європа», за фінансової підтримки Швейцарської агенції з розвитку і співробітництва в Україні (SDC), отримано 2 станції моніторингу якості повітря, зчитувачі ID – карток, QR-кодів, мобільна валізка в Центрі надання адміністративних послуг для мобільного офісу, відкрито Центр активності громадян, встановлено сонячні панелі на адмінбудівлю селищної ради, що дає змогу не лише використовувати сонячну енергію як джерело живлення, а й накопичувати її.

3. Програма «U-LEAD з Європою», надано допомогу у вигляді комунальної техніки та інструментів для роботи місцевого комунального підприємства «Джерело» з метою ліквідації наслідків обстрілів.

4. Український фонд соціальних інвестицій, що фінансується Німецьким банком розвитку (KfW) з проектом з покращення умов надання первинної медичної допомоги у Васильківській амбулаторії ЗПСМ Васильківського центру первинної медико-санітарної допомоги.

5. Проект «Діємо для здоров'я» в рамках реалізації проекту міжнародної технічної допомоги «Скорочення поширеності факторів ризику

неінфекційних захворювань В Україні» разом з Васильківською неприбутковою громадською «Смерека» створена мобільна консультаційно-діагностична бригада на базі Центру первинної медико-санітарної допомоги і забезпечено портативним медичним обладнанням для надання допомоги у віддалених населених пунктах громади;

6. Проект «Людський вимір: ефективне управління за допомогою даних, співпраці та залучення громади», що впроваджується Міжнародною організацією з міграції за фінансування Міністерства закордонних справ, торгівлі та розвитку Канади. Планується реалізувати проект зі створення Центру розвитку дітей дошкільного віку. Загальна сума коштів, яка надійшла до місцевого бюджету Васильківської селищної ради склала 24 млн грн.

Але громада не має чіткого плану з управління проектним циклом, зазвичай всі проекти реалізуються і адаптуються на вимогу донора, тобто є умови фінансування конкурсу і перелік можливостей, що можуть бути профінансовані в рамках того чи іншого проектів.

Рис.3.1. Схема залучення заходів з місцевого економічного розвитку Васильківської селищної територіальної громади

Для підвищення економічного розвитку Васильківської селищної ради та її територіальної громади може бути досягнуто через впровадження

різноманітних методів та стратегій. Можливі шляхи покращення економічного розвитку територіальних громад зображено на рис.3.2.

Рис.3.2. Шляхи покращення економічного розвитку територіальної громади

Застосування цих та інших стратегій може сприяти зростанню економічної активності та підвищенню життєвого рівня на території громади.

Важливо інвестувати в освіту та розвиток кваліфікованої робочої сили, підтримувати розвиток місцевих підприємств та підприємництва, розвивати інфраструктуру та технологічні інновації.

У довгостроковій перспективі важливо розвивати стратегії для сталого розвитку, створювати інноваційні економічні моделі та сприяти розвитку секторів, які можуть принести максимальну користь для громади в цілому.

3.3. Оцінка ефективності реалізації запропонованих заходів

Для оцінки ефективності реалізації запропонованих заходів щодо удосконалення системи управління економічним розвитком територіальної громади необхідно детально розглянути кожний запропонований захід окремо:

1. Інвестиційні ангели – це особа, яка надає фінансову підтримку перспективним стартапам на ранніх стадіях їх розвитку в обмін на частку в компанії. Інвестиційні ангели зазвичай володіють значним досвідом у певній сфері бізнесу та можуть надавати не лише фінансові ресурси, але й цінні поради та контакти [30, с.24].

Ці інвестори допомагають стартапам вийти на новий ринок, розвивати бізнес-стратегії, залучати інших інвесторів та партнерів, а також забезпечують менторство та підтримку у вирішенні стратегічних питань. Вони можуть бути окремими особами, або об'єднуватися в групи та мережі, спільно інвестуючи в перспективні проекти.

Інвестиційні ангели зазвичай здійснюють інвестиції на ранніх стадіях розвитку стартапу, коли компанія ще не має достатньо історії та заробітку, щоб привернути увагу великих інституційних інвесторів. Вони ризикують своїми коштами в обмін на можливий високий прибуток у майбутньому, якщо стартап досягне успіху.

Основна мета інвестиційного ангела – отримати високий зворотній прибуток в майбутньому, коли стартап стане прибутковим або продатиметься. Інвестиційні ангели можуть вкладати кошти в ранні етапи розвитку, коли стартап потребує фінансування для виробництва першої серії продукції, розвитку бізнес-моделі або реалізації маркетингових стратегій.

Як правило, інвестиційні ангели виступають у ролі активних інвесторів, що означає, що вони надають не лише фінансові ресурси, але й свої знання, досвід та контакти для підтримки розвитку компанії. Вони можуть входити до складу ради директорів стартапу, надавати поради з управління та стратегічного розвитку, а також допомагати компанії залучати нових клієнтів та партнерів.

Для стартапів співпраця з інвестиційними ангелами може бути важливим етапом у їхньому розвитку, оскільки це дозволяє отримати не лише фінансове забезпечення, але й підтримку досвідчених бізнес-експертів. Крім того, інвестиційні ангели часто мають широкі мережі контактів і можуть допомогти стартапам залучити додаткові ресурси та партнерів.

З іншого боку, для інвестиційних ангелів співпраця зі стартапами може бути способом диверсифікації їхнього портфеля інвестицій, а також можливістю внести власний вклад у розвиток перспективних компаній та отримати від цього фінансовий успіх.

У цілому, інвестиційні ангели відіграють важливу роль у розвитку стартапів та інноваційних проєктів, допомагаючи їм отримати необхідне фінансування та підтримку на перших етапах їхнього розвитку. Їхні знання, досвід та ресурси можуть бути вирішальними для успіху молодих компаній, що розвиваються [31, с.72-79].

Перевага громади в інвестиційному ангелі полягає в безпосередньому спрощенні доступу до капіталу для підприємців, сприянні створенню мережі контактів, забезпеченні експертної підтримки та підвищенні шансів на успіх для стартапів і маленьких компаній. Громада та інвестиційні ангели можуть об'єднати свої ресурси, знання та досвід, щоб надати підприємцям не лише фінансову, але й стратегічну підтримку.

Коли група людей об'єднується, вони мають більше фінансових засобів для вкладення в стартапи, порівняно з тим, якщо б кожен з них діяв поодиноці. Це дозволяє громаді більш ефективно інвестувати в ширший спектр проєктів та зменшує ризик, який пов'язаний з інвестуванням у стартапи.

Громада може надавати доступ до важливих ресурсів, таких як контакти з іншими підприємцями, експертами у різних галузях та потенційними покупцями. Це робить громаду важливим джерелом підтримки для стартапів, допомагаючи їм уникнути типових помилок та рухатися вперед швидше.

Через взаємодію з іншими членами громади, люди можуть розвинути свої навички в області оцінки ризиків та можливостей, що сприятиме їхньому успішному інвестуванню в майбутньому.

Усі ці переваги допомагають громаді залучати талановитих підприємців та стимулюють інновації та розвиток технологій.

2. Краудфандинг – публічний збір коштів серед значної кількості фізичних осіб та організацій на добровільній основі з метою реалізації конкретного проекту (або підтримки певної інституції), ініціаторами якого є фізичні особи, організації, органи місцевого самоврядування та інші.

Особливостями краудфандингу, які характеризують його відмінність від інших, схожих інструментів акумулювання фінансових ресурсів (зокрема, самооподаткування), є: цільовий характер збору коштів; прозорість процесу збору; добровільність внесення коштів та суми внеску; чітко встановлені часові межі краудфандингу.

Найбільшою фінансовою «віддачею» у цьому контексті характеризуються проекти короткострокового характеру у соціально «чутливих» сферах, які спрямовані на отримання чітко визначених результатів. Це можуть бути стартапи або соціальне підприємництво, спрямованого на забезпечення робочими місцями осіб з особливими потребами, соціально незахищених осіб тощо; проекти, які передбачають створення освітнього або культурного простору у громаді, поліпшення інфраструктурних об'єктів; збір коштів на відбудову зруйнованого житла внаслідок стихійного лиха, воєнних дій тощо.

В умовах війни в Україні використання краудфандингу може відіграти вагомий роль для фінансування відновлення пошкодженої інфраструктури та приватних будівель внаслідок бойових дій [32].

Краудфандинг для громади – це потужний інструмент, який дозволяє групі людей об'єднатися для спільного фінансування проектів, ідей чи ініціатив. Цей підхід розширює можливості для залучення капіталу, створює спільноту підтримки та взаємодопомоги, а також сприяє розвитку інновацій та креативності.

Однією з переваг краудфандингу для громади є можливість об'єднувати людей з різних галузей та фахівців з різними навичками для досягнення спільної мети. Це дозволяє залучити широкий спектр ресурсів, які можуть бути корисними для проєкту чи ініціативи.

Крім того, краудфандинг дозволяє спільноті взяти участь у процесі прийняття рішень та формуванні курсу проєкту. Це створює відчуття спільної власності та залученості, що може посилити підтримку та зацікавленість учасників у досягненні успіху проєкту.

Краудфандинг також може допомогти створити унікальність та сприяти підвищенню усвідомленості проєкту серед широкої аудиторії. Залучення уваги та підтримки від громади може сприяти популяризації проєкту і його подальшому успіху.

Крім того, краудфандинг дозволяє сприяти розвитку інновацій та креативних ідей, які можуть бути менш доступними для традиційних джерел фінансування. Це може стимулювати розвиток нових технологій, продуктів чи послуг, що в свою чергу може мати позитивний вплив на громаду в цілому [33, с. 253-274].

Загалом, краудфандинг для громади відкриває багато можливостей для залучення капіталу, спільної підтримки та сприяння розвитку інновацій. Це потужний інструмент, що може допомогти громаді досягнути своїх цілей та здійснити позитивний вплив на своє оточення.

3. Інвестиційні фонди – є важливою складовою фінансової системи та представляють собою засіб для збору капіталу від інвесторів з метою подальшого інвестування в різноманітні активи, такі як акції, облігації, нерухомість, сировинні товари, та багато інших.

Інвестиційні фонди можуть включати в себе взаємні фонди, індексні фонди, фонди змішаного типу, альтернативні фонди та інші види фондів, кожен з яких має свої унікальні характеристики та стратегії.

Головна перевага інвестиційних фондів полягає в тому, що вони надають можливість інвесторам диверсифікувати свої інвестиції, навіть при невеликих

обсягах капіталу. Це дозволяє розподілити ризики та зменшити вплив можливих втрат від обвалу цін на конкретних ринках [34].

Інвестиційні фонди можуть мати ряд переваг для територіальних громад, таких як міста чи регіони. Ось кілька з них:

- диверсифікація портфеля: інвестування в інвестиційні фонди дозволяє територіальним громадам розподілити свої інвестиції на різні види активів, такі як акції, облігації, нерухомість та інші. Це допомагає зменшити загальний ризик та забезпечити більш стабільний дохід від інвестицій;

- надійний професійний менеджмент: багато інвестиційних фондів мають добре підготовлені команди професійних управлінців, які використовують свій досвід та знання для ефективного управління активами фонду. Це може покращити результативність та ефективність управління фінансовими ресурсами громади;

- гнучкість та доступність: інвестиційні фонди можуть надати територіальним громадам можливість інвестувати в різноманітні активи та ринки, які можуть бути складнодоступними для окремих інвесторів. Це може розширити можливості для отримання доходу від інвестицій;

- збільшення фінансової грамотності: участь у фондах може надати територіальним громадам можливість здобути знання та досвід у галузі інвестування, що може призвести до покращення фінансової грамотності та управління фінансовими ресурсами.

4. Венчурні інвестиції – є формою фінансування, яка надається стартапам та підприємствам з високим потенціалом росту, але зазвичай високими ризиками [35].

Ось декілька ключових аспектів венчурних інвестицій:

1. Високий ризик: через те, що бізнеси, які отримують венчурне фінансування, зазвичай перебувають на етапі розвитку або ранній стадії, існує велика ймовірність неспіху. Венчурні інвестори приймають цей ризик, сподіваючись на високий збільшений прибуток у випадку успіху компанії.

2. Великий потенціал росту: стартапи, які залучають венчурні інвестиції, зазвичай мають інноваційний продукт чи ідею, яка має потенціал швидкого й великого зростання на ринку.

3. Підтримка та менторство: окрім фінансування, венчурні інвестори можуть надати стартапам цінний досвід, мережі контактів та поради щодо стратегічного розвитку та управління бізнесом.

Венчурні інвестиції можуть мати значний позитивний вплив на територіальну громаду з кількох причин:

- сприяння розвитку місцевих інновацій: венчурні інвестиції можуть підтримати розвиток місцевих інноваційних стартапів та підприємств. Це може призвести до створення нових робочих місць, розвитку нових продуктів та послуг, та збільшення конкурентоспроможності місцевої економіки;

- привертання талановитих людей: інвестиції в інноваційні компанії можуть залучити талановитих фахівців з інших регіонів та країн, що може призвести до збільшення кількості висококваліфікованих робочих місць та підвищення рівня експертизи в місцевому регіоні;

- збільшення інвестицій в галузях майбутнього: венчурні інвестиції часто спрямовані на галузі, що мають великий потенціал змінити світ, такі як технології, здоров'я, цифрова трансформація та зелений бізнес. Інвестування в ці галузі може допомогти громаді бути на передових позиціях у майбутньому та стати центром інновацій;

- стимулювання розвитку підприємництва: венчурні інвестиції можуть стимулювати розвиток підприємництва в громаді, що сприяє появі нових бізнес-ідей та нових форм робочих місць;

- сприяння створенню екосистеми інновацій та бізнесу: у результаті венчурних інвестицій може сформуватися екосистема, яка об'єднуватиме стартапи, інвесторів, активісти та інші зацікавлені сторони для спільного розвитку та підтримки інноваційних проєктів.

В цілому, венчурні інвестиції можуть бути джерелом фінансування для інноваційних підприємств, а також можуть сприяти розвитку нових технологій

та продуктів, що мають потенціал змінити галузь. Однак, важливо пам'ятати, що венчурні інвестиції також несуть ризики, і не кожен стартап чи інноваційний проект може виявитися успішним. Також, успіх інвестицій з венчурного ринку може займати багато часу, і не завжди відбувається одразу. Таким чином, ефективний контроль та підтримка територіальної громади може бути важливими для того, щоб максимізувати позитивний вплив венчурних інвестицій на розвиток громади.

5. Стратегічні партнерства – можуть бути ключовим інструментом для забезпечення економічного розвитку громади. Шляхом укладання стратегічних партнерств з місцевими підприємствами, установами, та навіть іншими громадами, можна сприяти створенню благоприятного середовища для розвитку бізнесу та підтримки економічних ініціатив [36, с.41-46].

Ці партнерства можуть включати спільні проекти з розвитку інфраструктури, здійснення спільних інвестицій в галузі, обмін досвідом та знаннями, а також спільні зусилля у вирішенні соціальних проблем.

Прозорість, відкриття та довіра є ключовими компонентами успішних стратегічних партнерств. Правильно організовані партнерські відносини можуть стати джерелом нових можливостей, забезпечивши сталий і ефективний розвиток громади [37, с.32-38].

Стратегічне партнерство між різними стейкхолдерами може мати декілька переваг для економічного розвитку громади, а саме:

- об'єднання ресурсів: стратегічне партнерство дозволяє об'єднати ресурси різних партнерів, що може призвести до більш ефективного використання коштів і можливостей для розвитку проектів;
- обмін знаннями та експертизою: партнерство може створити можливості для обміну знаннями, досвідом та експертизою, що сприятиме розвитку нових ідей та ініціатив;
- розширення мережі контактів: партнерство створює можливості для розширення мережі контактів, що може виявитися корисним для привертання нових інвестицій, клієнтів чи партнерів;

- спільні проекти та ініціативи: партнерство може сприяти спільному розробленню та реалізації проектів та ініціатив, що може призвести до більш швидкого й ефективного розвитку громади;

- зменшення ризику: шляхом об'єднання зусиль та ресурсів, партнерство може допомогти зменшити ризики, пов'язані з інвестуванням у розвиток громади.

У цілому, стратегічне партнерство може створювати сприятливі умови для більш швидкого та стабільного економічного розвитку громади, сприяючи спільному досягненню поставлених цілей.

6. Індустріальний парк – це спеціалізована територія, призначена для розміщення промислових підприємств і установ, яка зазвичай має відповідну інфраструктуру та послуги для забезпечення їх діяльності. Такий парк може бути спроектований як місце для виробництва, зберігання, розподілу, транспортування та навіть дослідницької діяльності, що сприяє ефективнішому функціонуванню промислових підприємств [38].

Індустріальні парки можуть мати декілька переваг, включаючи:

- інфраструктура: ці території зазвичай мають розвинену інфраструктуру, таку як дороги, електромережі, водопостачання, каналізація та інші комунікації, що робить їх привабливими для промислових підприємств;

- кластеризація: розміщення різноманітних промислових підприємств на одній території створює можливості для співпраці, спільного використання ресурсів та обміну знаннями і технологіями;

- підтримка: деякі індустріальні парки можуть надавати підприємствам підтримку в сферах якісного менеджменту, навчання персоналу та інші послуги, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності бізнесу;

- ефективність: кластери промислових підприємств можуть скоротити час і витрати на транспортування та обробку матеріалів, що забезпечує їх ефективне функціонування.

В умовах війни індустріальні парки (ІП) можуть стати дієвим інструментом стимулювання релокації підприємств із території ведення бойових

дій та прифронтових зон у безпечні регіони. Підприємства, розташовані в індустріальному парку, отримують податкові та митні пільги (звільнення на 10 років від податку на прибуток за умови спрямування звільненої від оподаткування частини прибутку на розвиток його діяльності в межах ІП; звільнення від ПДВ та мита при імпорті обладнання для виробництва без права відчуження цього обладнання впродовж 5 років). Для залучення підприємств до участі в індустріальному парку ОМС можуть встановлювати пільги з податку на нерухомість, знижені ставки земельного податку та орендної плати за землю, або навіть звільнити учасників.

Фінансова допомога за рахунок коштів державного бюджету надається одному заявнику індустріального парку одноразово (суб'єкту господарювання, управляючій компанії) у сумі, що не перевищує 60 млн грн і 80% кошторисної вартості цілей, для яких вона призначена (облаштування ІП, будівництва об'єктів суміжної інфраструктури, компенсація витрат на підключення до інженерних мереж тощо). Одному заявнику може бути надана допомога лише одного виду.

Індустріальний парк може мати значний вплив на територіальну громаду та місцеву економіку, надаючи ряд переваг:

- створення робочих місць: розміщення промислових підприємств у індустріальному парку сприяє створенню нових робочих місць для місцевих мешканців. Це може позитивно вплинути на зайнятість та економічний розвиток території;
- економічний розвиток: індустріальний парк може стати центром економічної активності, що призведе до збільшення виробництва, обігу товарів і послуг, а також збільшення обсягу податків для територіальної громади;
- сприяння інфраструктурі: розвиток індустріального парку може стати стимулом для розвитку місцевої інфраструктури, такої як дороги, комунікації, транспортні мережі тощо, що в свою чергу користується місцева громада;

- розвиток технологій та навичок: розміщення технологічно спрямованих підприємств може сприяти розвитку інновацій та нових технологій в місцевій громаді, а також сприяти підвищенню рівня кваліфікації працівників;
- підвищення привабливості місцевості: індустріальний парк може зробити місцевість більш привабливою для інших бізнесів та інвесторів, що сприятиме загальному розвитку території;
- екологічний контроль: індустріальні парки можуть виконувати контроль за дотриманням екологічних стандартів, що сприяє підтримці чистого середовища та збереженню природних ресурсів [38].

Усі ці переваги можуть сприяти стійкому економічному розвитку територіальної громади та поліпшенню якості життя її мешканців.

7. Центр підтримки підприємництва зазвичай служить важливим ресурсом для підприємців, які шукають допомогу з різних аспектів ведення бізнесу. Ці центри можуть надавати різноманітні послуги, включаючи консультації з питань створення бізнесу, навчання, розвиток бізнес-планів, фінансову підтримку, доступ до мережі підтримки та багато іншого.

Одним з основних завдань центру підтримки підприємництва є надання підтримки підприємцям на різних етапах їхнього бізнес-процесу. Це може включати підтримку для тих, хто тільки починає свій бізнес, а також для власників підприємств, які шукають можливості для розширення.

Однією з ключових послуг, які може надавати центр підтримки підприємництва, є консультативна допомога. Це може включати в себе консультації з питань правової та податкової підтримки, маркетингові консультації, консультації з розвитку продукту та послуг, а також консультації з управління бізнесом. Ці консультації можуть допомогти підприємцям отримати необхідні знання та навички для успішного ведення бізнесу.

Іншою важливою послугою, яку може надавати центр підтримки підприємництва, є навчання та розвиток навичок. Це може включати в себе семінари, тренінги та курси з питань підприємництва, фінансів, управління та багато іншого. Навчання та розвиток навичок є важливим аспектом успішного

ведення бізнесу, тому центри підтримки підприємництва зазвичай надають широкий спектр таких можливостей.

Фінансова підтримка є іншою ключовою послугою, яку можуть надавати центри підтримки підприємництва. Це може включати в себе доступ до кредитів, грантів або інших джерел фінансування для підтримки стартапів, розвитку підприємств та інших фінансових потреб[39].

Крім того, центри підтримки підприємництва можуть надавати доступ до мережі підтримки, що може включати в себе можливості для співпраці, партнерства та відкриття нових ринків. Мережа підтримки може стати цінним ресурсом для підприємців, що шукають можливості для зростання та розвитку своїх бізнесів[40].

Територіальна громада у Центрі підтримки підприємництва має безліч переваг, оскільки вона є важливим центром для розвитку бізнесу та підприємництва, а саме:

- створення робочих місць: Центр підтримки підприємництва може стимулювати створення нових бізнесів та розвиток існуючих, що призводить до збільшення кількості робочих місць для мешканців територіальної громади;
- економічний зріст: підтримка підприємництва сприяє зростанню економіки громади, що в свою чергу призводить до збільшення доходів і підвищення життєвого рівня мешканців громади;
- розвиток інфраструктури: створення Центру підтримки підприємництва може стимулювати розвиток інфраструктури в громаді, так як підприємства потребують відповідної інфраструктури для свого функціонування, що в свою чергу приносить користь всім мешканцям;
- залучення інвестицій: Центр підтримки підприємництва може сприяти залученню інвестицій в регіон, що сприяє загальному розвитку території, покращує інфраструктуру та збільшує кількість робочих місць;
- налагодження бізнес-спільноти: Центр підтримки підприємництва може об'єднати місцеві підприємці та підтримати створення мережі взаємодії та співпраці, що сприяє подальшому розвитку бізнес-середовища;

- надання консультацій та освіти: Центр підтримки підприємництва може надати підприємцям доступ до консультацій, навчання та інших ресурсів, необхідних для розвитку успішного бізнесу. Це сприяє збільшенню конкурентоспроможності та стійкості місцевого бізнесу.

Усі ці фактори сприяють розвитку та процвітанню територіальної громади, забезпечуючи її мешканцям більш сприятливі умови для життя та розвитку. Загалом, центри підтримки підприємництва грають дуже важливу роль у сприянні розвитку підприємництва та підтримці бізнес-спільноти. Їх послуги можуть допомогти підприємцям з різних галузей економіки виявити свій потенціал та досягти успіху у своїй діяльності.

8. Фонд розвитку підприємництва - може бути створений з метою надання фінансової підтримки та інших ресурсів для розвитку та розширення бізнесів. Його ціллю може бути сприяння розвитку малого та середнього підприємництва, стимулювання інновацій та підтримка підприємницької ініціативи.

Фонд підтримки підприємництва може надавати підприємствам фінансову допомогу, зокрема, шляхом надання кредитів, грантів або інвестицій. Він також може надавати консультаційну підтримку, освітні та навчальні програми, а також доступ до мережі бізнес-контактів. Фонд підтримки підприємництва може бути створений як приватний так і з громадської ініціативи., а також залучати державні кошти.

Однією з ключових функцій фонду підтримки підприємництва є зменшення фінансових та інших ризиків, пов'язаних з розвитком та функціонуванням підприємств. Це може бути особливо важливим для початкових стадій розвитку бізнесу, коли підприємства потребують додаткових ресурсів для зростання і виходу на ринок.

Фонд підтримки підприємництва може також грати важливу роль у сприянні інноваціям та стимулюванні розвитку нових технологій. Шляхом надання фінансової підтримки і доступу до експертних знань, він може допомагати підприємствам розвивати нові ідеї та перетворювати їх в успішні продукти та послуги.

Фонд підтримки підприємництва може бути спеціалізованим на певні галузі, напрямки чи типи підприємств/організацій. Наприклад, існують фонди, спрямовані на підтримку соціального підприємництва, жіночих бізнесів, стартапів у сфері технологій чи інноваційних проектів. Це може допомогти забезпечити ефективну підтримку для конкретних категорій підприємців і сприяти розвитку відповідних секторів економіки.

Ще однією важливою функцією фонду підтримки підприємництва є створення сприятливого середовища для розвитку підприємництва. Він може сприяти формуванню мережі підприємців, інвесторів та експертів, сприяючи обміну досвідом, знаннями та інноваціями. Також він може впливати на розробку та вдосконалення законодавства та політики у галузі підприємництва, сприяючи створенню сприятливих умов для розвитку бізнесу.

Фонд підтримки підприємництва може бути важливим інструментом для сприяння економічному зростанню, розвитку нових технологій та створенню нових робочих місць. Він може допомагати підприємствам/організаціям здійснювати стрімкий розвиток, розширювати свою діяльність та виходити на міжнародний ринок, що в свою чергу може стимулювати розвиток економіки громади в цілому [41].

Переваги громади в функціонуванні фонду розвитку підприємництва на її території можуть бути значними і сприяти загальному економічному розвитку та підтримці бізнесу. Ось деякі з переваг, які може мати громада:

1. Фінансова підтримка: фонд розвитку підприємництва може надавати фінансову підтримку місцевим підприємствам. Це може включати надання позик під низькі відсоткові ставки або навіть інвестиції в обмін на частку в підприємстві. Це сприяє розвитку місцевих бізнесів і створенню нових робочих місць.

2. Підтримка малого бізнесу: Фонд може надавати консультації та навчальні програми для підтримки місцевих підприємців. Це може включати навчання з управління бізнесом, маркетингу, фінансів та інших аспектів

підприємництва, що допоможе підприємцям розвивати свої компетенції та бути більш конкурентоспроможними.

3. Розвиток інфраструктури: Фонд може вкладати кошти в розвиток місцевої інфраструктури, такої як будівництво доріг, комунікацій, водопостачання та енергетичних мереж. Це робить місцеве підприємництво більш привабливим для інвесторів та сприяє його розвитку.

4. Сприяння інноваціям: Фонд розвитку підприємництва може стимулювати інновації, надаючи гранти та іншу фінансову підтримку для досліджень та розвитку нових технологій або продуктів. Це сприяє зростанню конкурентоспроможності місцевих підприємств на ринку.

5. Сприяння туризму та місцевому бізнесу: Фонд може інвестувати в розвиток туристичного потенціалу та підтримувати місцеві малий бізнес, такий як готелі, ресторани, магазини та інші послуги, які сприяють розвитку туризму на території громади.

6. Економічний розвиток: загальний ефект має сприяти зростанню місцевої економіки та створенню сприятливих умов для підприємництва, що може призвести до збільшення податкових надходжень до місцевого бюджету та зростання благополуччя громади.

7. Партнерство та співпраця: Фонд розвитку підприємництва може здійснювати співпрацю з місцевими урядовими органами, підприємствами та громадськими організаціями для створення спільних проектів та ініціатив, що сприяють розвитку підприємництва на території громади.

Таким чином, Фонд підтримки підприємництва може мати значний вплив на розвиток бізнесу та економіки загалом. Він може допомагати підприємствам/організація пережити початкові випробування, стимулювати інновації та сприяти створенню сприятливих умов для розвитку підприємництва. Такий фонд можуть бути ключовим інструментом у сприянні підприємницькій активності та стимулюванні економічного зростання громади, а також підвищенню життєвого рівня мешканців, залученню інвестицій та підтримці стійкого розвитку громади [42, с.24-27].

9. Аутсортинг – це інструмент, який передбачає залучення органами місцевого самоврядування на договірних засадах сторонніх організацій для забезпечення виконання ними окремих повноважень ОМС із забезпечення життєдіяльності громади.

Відповідно до закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [8] органами місцевого самоврядування можуть на засадах аутсорсингу (через укладання угоди із сторонніми організаціями незалежно від форм власності) долучати підприємства, установи і організації до:

- виробництва продукції, виконання робіт та послуг, необхідних для територіальної громади;
- здійснення благоустрою населених пунктів громади (проведення озеленення, охорони зелених насаджень і водойм, створення місць відпочинку громадян тощо);
- обслуговування населення засобами транспорту і зв'язку;
- участі у створенні, розвитку та реконструкції об'єктів інженерного забезпечення і транспортного обслуговування тощо [43].

Перевагами аутсортингу для органу місцевого самоврядування є:

- можливість скоротити видатки на виконання своїх повноважень, оскільки відбір виконавців відбувається через тендерні закупівлі;
- звільнення від непрямих функцій працівників ОМС та комунальних підприємств;
- залучення «чужого» досвіду і доступ до вузько спеціалізованих знань;
- можливість чіткого обумовлення умов угоди (визначення часових меж, відповідальності за виконання роботи і т. п.).

Орган місцевого самоврядування є ініціатором угоди аутсорсингу, він обирає виконавця завдання та виступає стороною угоди [44].

Аутсорсинг може мати декілька переваг для територіальної громади:

- ефективне управління ресурсами: аутсорсинг дозволяє територіальній громаді сконцентруватися на своїх основних функціях,

передаючи певні завдання та послуги за межі зовнішнім постачальникам. Це може допомогти оптимізувати внутрішні ресурси та зосередити увагу на стратегічних цілях;

- економія витрат: аутсорсинг може допомогти територіальній громаді зменшити витрати на певні послуги та функції, оскільки зовнішні постачальники можуть мати економічні шкали та ефективніші процеси, що дозволяє їм надавати послуги за менші витрати;

- залучення експертів: залучення зовнішніх постачальників через аутсорсинг може дозволити територіальній громаді отримати доступ до висококваліфікованих фахівців та експертів, які мають спеціалізовані знання та досвід в певних областях;

- фокус на якості: залучення зовнішніх постачальників може сприяти покращенню якості послуг та функцій, оскільки це дозволить сконцентрувати зусилля на наданні високоякісних рішень та експертизі в конкретних областях;

- гнучкість та масштабованість: аутсорсинг дозволяє територіальній громаді бути більш гнучкою та швидше реагувати на змінні умови, оскільки зовнішні постачальники можуть швидше адаптуватися до потреб клієнта та забезпечити масштабованість послуг за потреби.

Отже, аутсорсинг може бути цінним інструментом для територіальної громади, допомагаючи оптимізувати ресурси, зменшувати витрати та залучати висококваліфікованих експертів для покращення якості послуг.

10. Фінансовий лізинг – Фінансовий лізинг – інструмент, який дозволяє залучати фінансові ресурси приватного сектору для розвитку матеріально-технічної бази комунального господарства (громадського транспорту, збору й вивезення відходів та ін.), оновлення високовартісного обладнання закладів охорони здоров'я, освіти тощо, модернізації та створення об'єктів житлово-комунального господарства (мереж і об'єктів тепло-, енерго-, водопостачання, будівництва житла, об'єктів соціальної інфраструктури, поводження з відходами тощо) [45].

Фінансовий лізинг передбачає перехід із об'єктом лізингу до лізингоодержувача усіх ризиків і вигод від користування.

Фінансовий лізинг може мати кілька переваг для територіальної громади:

- забезпечення доступу до нового обладнання: фінансовий лізинг дозволяє територіальній громаді отримати доступ до необхідного обладнання без великих початкових вкладень. Це особливо важливо для розвитку інфраструктури та підтримки розвитку місцевих підприємств;
- ефективне управління бюджетом: фінансовий лізинг дозволяє розподіляти витрати на придбання обладнання протягом його корисного терміну, що сприяє покращенню управління бюджетом територіальної громади та зменшує фінансове навантаження наразі;
- технологічний прогрес: фінансовий лізинг дозволяє територіальній громаді швидше оновлювати своє обладнання, що сприяє збільшенню продуктивності та підвищенню якості послуг, що надаються мешканцям;
- гнучкість умов лізингу: фінансові установки можуть надавати гнучкі умови лізингу, що враховують потреби конкретної територіальної громади. Це може включати різні варіанти виплат, строк лізингу та можливості викупу обладнання після закінчення лізингового контракту;
- розвиток інфраструктури: завдяки фінансовому лізингу територіальна громада може вдосконалити свою інфраструктуру, що підвищить рівень життя мешканців та зробить регіон більш привабливим для бізнесу та інвесторів [46].

Отже, фінансовий лізинг може стати ефективним інструментом для територіальної громади у забезпеченні доступу до необхідних ресурсів та сприяти подальшому розвитку громади.

11. Центр залучення інвестицій – це інституція, діяльність якої спрямована на формування і поширення інформації про інвестиційні можливості і переваги території, та яка здійснює супровід бізнес-інвестицій у територіальну громаду [47].

Центр залучення інвестицій є важливим інструментом для будь-якої територіальної громади, оскільки допомагає залучати капітал для розвитку та покращення інфраструктури, бізнес-проектів та соціальних програм. Ось декілька переваг центру залучення інвестицій для територіальної громади:

- залучення фінансування: Центр залучення інвестицій допомагає залучати як внутрішні, так і зовнішні інвестиції для реалізації проектів та ініціатив територіальної громади. Це може включати інвестиції в інфраструктуру, підприємництво, освіту, охорону здоров'я та інші сфери;
- стимулювання розвитку: інвестиції, які привертає центр, можуть сприяти економічному розвитку та створенню нових робочих місць в територіальній громаді. Це може сприяти підвищенню рівня життя населення та зростанню соціально-економічних показників території;
- підтримка бізнесу: Центр залучення інвестицій може надавати підтримку місцевим підприємствам шляхом залучення інвестицій для розширення їх діяльності, впровадження нових технологій та створення конкурентоспроможних продуктів;
- розвиток інфраструктури: інвестиції, залучені через центр, можуть бути спрямовані на розвиток та покращення інфраструктури в територіальній громаді, включаючи будівництво доріг, шкіл, медичних закладів, комунальних послуг та інше;
- посилення конкурентоспроможності: інвестиції допомагають залучати нові технології, знання та капітал, що підвищує конкурентоспроможність територіальної громади в умовах глобалізації;
- підвищення рівня життя: інвестиції можуть призвести до збільшення соціальних послуг, поліпшення умов життя та розвитку освіти та медицини у громаді [48].

Отже, центр залучення інвестицій відіграє ключову роль у розвитку територіальної громади, допомагаючи залучати капітал для різноманітних проектів, що сприяє економічному розвитку, підвищенню конкурентоспроможності та покращенню якості життя мешканців.

12. Кластер – це група взаємопов'язаних компаній, організацій та інституцій, що діють у конкретній галузі або секторі на певній території. Цей підхід передбачає, що підприємства отримують конкурентні переваги через тісне взаємодії та співпрацю одне з одним[49].

Переваги створення кластеру для територіальної громади можуть бути значними:

- створення робочих місць: кластер може створити нові робочі місця через зростання попиту на працю в результаті розвитку співпраці між компаніями в межах кластеру;
- розвиток інфраструктури: створення кластеру може вплинути на розвиток інфраструктури території, так як підприємства в кластері можуть вимагати нових і покращених інженерних мереж, доріг, транспортних маршрутів тощо;
- підвищення конкурентоспроможності: кластер може збільшити конкурентоспроможність території в цілому через створення умов для співпраці та інновацій;
- підтримка малих та середніх підприємств (МСП): кластер може бути сприятливим середовищем для розвитку та підтримки МСП, оскільки вони можуть отримати доступ до спільних ресурсів та знань, які допоможуть їм конкурувати на ринку;
- сприяння інноваціям: кластер може сприяти інноваційному розвитку на території через створення умов для обміну знаннями, співпрацю у проведенні досліджень та впровадженні нових технологій;
- привертання інвестицій: розвинені кластери можуть стати привабливими для інвесторів, що сприятиме економічному зростанню та розвитку території [50].

Створення кластеру для територіальної громади вимагає активної участі місцевих підприємств, підтримки від владних органів, а також ефективного управління та координації зусиль для досягнення спільних цілей.

ВИСНОВКИ

В роботі узагальнено теоретичні засади дослідження, проведено комплексний аналіз та розроблено практичні рекомендації щодо удосконалення системи управління економічним розвитком територіальної громади. Одержані в процесі дослідження результати уможливили формування основних висновків й розроблення відповідних рекомендацій.

1. Визначено, що незважаючи на значний науковий інтерес до обраної проблематики дослідження, значна частина практичних питань щодо удосконалення системи управління економічним розвитком територіальних громад потребує вирішення та підкреслює актуальність обраної теми дослідження. Адже, управління економічним розвитком територіальної громади є важливим аспектом для забезпечення її сталого розвитку і підвищення якості життя мешканців. Ця галузь досліджень спрямована на розуміння витончених динамік, що формують економічну та соціальну тканину територіальних громад, охоплюючи аспекти, такі як демографія, розподіл доходів, динаміка зайнятості, інфраструктура, соціальні послуги та інше.

Аналіз цих аспектів може надати цінні уявлення для політиків та зацікавлених сторін, які прагнуть вирішити проблеми місцевого розвитку, сприяти соціально-економічному благополуччю та сприяти сталому зростанню у громадах. Цей багатовимірний підхід до розуміння територіальних об'єктів вносить свій внесок у загальну дискусію щодо регіонального розвитку та може відкрити шлях для цілеспрямованих втручань та обґрунтованого прийняття рішень на місцевому рівні.

2. Встановлено, що бюджети місцевого самоврядування виконують ключові функції, такі як забезпечення фінансування для місцевих соціальних програм, розвитку інфраструктури, управління місцевими службами, сприяння співпраці з громадськістю та забезпечення прозорості та відповідальності у витрачанні коштів.

Значення бюджетів місцевого самоврядування полягає також у забезпеченні фінансової автономії для місцевих органів влади та можливості

здійснювати самостійні рішення щодо розвитку своїх територій, враховуючи специфіку та потреби місцевого населення. Це сприяє забезпеченню рівномірного розвитку територій, підвищенню рівня життя населення та покращанню умов проживання у місцевих громадах.

3. Доведено, що децентралізація в Україні має велике значення для подальшого розвитку територіальних громад. Цей процес сприяє зміцненню демократії, підвищенню відповідальності місцевих владних структур, а також стимулює соціально-економічний розвиток різних регіонів. Децентралізація створює сприятливі умови для вирішення місцевих проблем, забезпечуючи більший контроль та прозорість в управлінні ресурсами.

4. Проаналізовано вплив глобалізації на планування економічного розвитку територіальних громад. Встановлено, що вплив є суттєвим та має як позитивні, так і викликові аспекти. Глобалізація може стати стимулом для розвитку та розширення можливостей для територіальних громад, однак вона також вимагає від них адаптації до нових умов конкуренції та співпраці з іншими регіонами та країнами. Ефективне планування розвитку територіальних громад у контексті глобалізації передбачає аналіз світових тенденцій, підтримку конкурентоспроможних галузей, розробку інноваційних стратегій та активну участь в міжнародній співпраці.

5. Проаналізовано сучасний стан планування економічного розвитку територіальних громад в Україні, що відображає поступовий розвиток та зміни в напрямку більшої автономії та відповідальності місцевих громад. Це створює нові можливості для розвитку ефективних стратегій, але також потребує збалансованого підходу та урахування різноманітних потреб та інтересів населення.

6. Проведено аналіз організаційних засад та діагностику підвищення місцевого економічного розвитку Васильківської селищної територіальної громади. На основі результатів аналізу та діагностики сформовано пріоритетні напрями дій для підвищення ефективності економічного розвитку

територіальної громади та рекомендації щодо розробки стратегічного плану, спрямованого на досягнення поставлених цілей.

7. Проаналізовано зарубіжний досвід, вивчено можливості його впровадження для удосконалення системи управління економічним розвитком територіальної громади. Основні висновки з аналізу зарубіжного досвіду показують, що успішне управління економічним розвитком територіальних громад базується на демократичних принципах, відкритості та залученні громадськості до процесу планування та виконання стратегій розвитку. Також важливим є забезпечення ефективного механізму моніторингу та оцінки економічного розвитку, що дозволяє своєчасно виявляти проблемні сфери та коригувати стратегії розвитку.

8. Визначено існуючі недоліки в національній системі управління та специфіці місцевих громад, що значно тормозять стрімкий розвиток територіальних громад.

Отримані наукові результати дослідження дають підстави запропонувати окремі пропозиції та рекомендації щодо удосконалення системи управління економічним розвитком територіальної громади, а саме:

- пошук можливостей для залучення на територію інвестиційних ангелів та венчурних інвестицій для створення додаткових робочих місць, розвитку місцевої економіки, що сприяє підвищенню рівня життя мешканців та розвитку інфраструктури;

- створення на території громади центр підтримки підприємства, центр залучення інвестицій, індустріальний парк та кластери, що може сприяти розвитку підприємництва та залучення інвестицій на територію громади;

- зміцнення партнерства з інвестиційними фондами та фондами розвитку підприємства для розвитку підприємства та реалізації інноваційних проектів;

- використання фінансового лізингу для покращення надання послуг на території громади такі як медичні, комунальні, адміністративні, соціальні тощо;

- залучення організацій для виконання повноважень органів місцевого самоврядування через інструмент аутсорингу з метою зменшення фінансових витрат з місцевого бюджету та покращення якості надання послуг організаціями-спеціалістами у різних сферах;

- використання стратегічного партнерства для створення благоприятного середовища для розвитку бізнесу та підтримки економічних ініціатив.

Отже, який би метод покращення економічного розвитку територіальної громади не обрала місцева влада, кожен з них має шанс на реалізацію для покращення добробуту місцевих мешканців та сталого економічного розвитку своєї громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: Дата оновлення : 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 22.05.2022).
2. Бюджетний кодекс України : від 08.07.2010 № 2456-VI: Дата оновлення : 19 листопада 2023 р. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. М'яковський А. І. Бюджетний кодекс України в контексті бюджетної реформи / А. І. М'яковський// Фінанси України. 2009. № 8. С. 3 – 18.
4. Голуб Андрій. Децентралізація: незавершена реформа. tyzhden.ua (укр.). 2019.
5. Деркач М. І. Кроки на шляху до забезпечення фінансової автономії місцевого самоврядування / М. І. Деркач // Голос України. 2009. № 132. URL: <http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/control/uk/publish/article>.
6. Мороз О. Ю. Територіальна громада : сутність становлення та сучасні українські реалії / Демократ. врядування : електрон. наук. фах. видання. 2008. Вип. 2. URL : www.nbuuv.gov.ua.
7. Батанов О. В. Територіальна громада – первинний суб'єкт муніципальної влади в Україні: поняття та ознаки / Вісник Центральної виборчої комісії. 2008. № 2 . С. 51–57.
8. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : Дата оновлення : 03 серпня 2023 року. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
9. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні (Розд.VII): Указ Президента України від 22.07.1998 р. № 810/98. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/810/98>.
10. Римкіна М. Дефініція категорії «Соціально-економічний розвиток підприємства» / Теоретичні та прикладні питання економіки. 2014. №1. С. 440–453.

11. Струк Н. П. Соціально-економічний розвиток територіальних громад і місцеве оподаткування: взаємозв'язок та взаємовплив. Ефективна економіка. 2020. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7864>.
12. Федосов. В.М., Бабич Т.С. Сутність і проблематика бюджетування: українські реалії / Фінанси України. 2008. № 1. С. 3–23.
13. Єфремов, І.І. Місцеві бюджети та бюджети місцевого самоврядування: проблеми правового визначення. Форум права. 2009. №1. С. 157-161.
14. Деркач М. І. Кроки на шляху до забезпечення фінансової автономії місцевого самоврядування / Голос України. 2009. № 132. URL : <http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/control/uk/publish/article>.
15. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р.
16. Осадчук С., Крупник А. Фінансова децентралізація в контексті реформування місцевого рівня: позитивні зміни та нагальні проблеми. 2020. URL: <https://samoorg.com.ua/blog/2020/09/07/finansova-decentralizacziya-v-konteksti-reformuvannya-miscevogo-rivnya-pozytyvni-zminy-ta-nagalni-problemy/>.
17. Децентралізація. 2023. URL: <https://decentralization.gov.ua/about>.
18. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Асоціація міст України – К., ТОВ «Підприємство «ВІ ЕН ЕЙ». 2015. С. 256.
19. PESTLE. URL: <https://hromada.canactions.com/pest/>.
20. Стратегія сталого розвитку Васильківської об'єднаної територіальної громади на 2018 – 2027 роки, затверджена рішенням Васильківської селищної ради від 08.09.2023 року №1194-35/VIII. 2018. С.141 .
21. Програма місцевого економічного розвитку та План заходів Васильківської територіальної громади. 2018. С.24.

22. Аналітика головних новин економіки та бізнесу. Сінгапурське диво: Як країна розміром із Київ стала світовим феноменом. URL: <https://economistua.com/singapurske-divo-yak-krayina-rozmirom-iz-kiyiv-stala-svitovim-fenomenom/>.
23. Міністерство фінансів України. Як Ірландія стала економічним тигром: 3 уроки для України», 2023. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2023/06/13/107438118/>.
24. Аналітичний центр ADASTRA. М'яка сила Швеції: успіхи та виклики», 2021, URL: <https://adastra.org.ua/blog/myaka-sila-shveciyi-uspihi-ta-vikliki>.
25. Колвіль-Андерсен, М. Копенгагенайз: Повний посібник із глобального велосипедного урбанізму. Island Press. 2018.
26. Френсіс, Р. Д. і Джонс, Р. Канадське суспільство у двадцять першому столітті: історичний соціологічний підхід. Canadian Scholars Press. 2015.
27. Лейн Д. та Майант М. Модернізація нових держав-членів: Європейський Союз є силою європеїзації чи глобалізації. *Journal of Common Market Studies*, 2009. С.107-126.
28. Світовий банк. (1993). Східноазійське диво: економічне зростання та державна політика. Публікації Світового банку.
29. Програма соціально-економічного та культурного розвитку Васильківської селищної ради на 2023 рік. 2022.
30. Александрова Л. Бізнес-ангели інвестиційних проєктів / Л. Александрова // Фінансовий ринок України. 2012. №2. С. 24.
31. Ульяницька О. Бізнес-ангели як альтернативна форма фінансування підприємницького сектору в Україні / О. Ульяницька, Т. Ярошенко // Механізм регулювання економіки. 2009. №2. С. 72–79.
32. Belleflamme, P., Lambert, T., & Schwienbacher, A. (2014). Краудфандинг: залучення потрібної аудиторії. *Journal of Business Venturing*. 2014. С 585-605.
33. Агравал, А. К., Каталіні, К., і Голдфарб, А. Краудфандинг: географія, соціальні мережі та час прийняття інвестиційних рішень. *Журнал економіки та стратегії управління*. 2015. С. 253–274.

34. Шемшученко Ю.С. Інвестиційний фонд / Юридична енциклопедія : К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 2. 744 с.
35. Венчурні інвестиції. Електронний ресурс URL: <http://www.soldis.com.ua/uk/node/78>.
36. Данилюк М.О., Крихівська Н.О., Данилюк-Черних І.М. Стратегічне партнерство суб'єктів господарювання з позицій поведінкової економіки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2020. Випуск 29. С. 41–46.
37. Жовква І.І. Моделі стратегічного партнерства. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2003. Вип. 41. Ч. II. С. 32 – 38.
38. Про затвердження Порядку надання коштів на безповоротній основі для облаштування індустріальних (промислових) парків та/або забезпечення будівництва об'єктів суміжної інфраструктури, необхідних для створення та функціонування індустріальних (промислових) парків: Постанова Кабінету Міністрів України: від 28.10.2022 № 1207.
39. Остапенко Н. В. Економічна сутність підтримки розвитку малого підприємництва. Інноваційна економіка. 2012. № 3. – С. 22.
40. Центри підтримки підприємців Дія.Бізнес. Портал Дія-Бізнес. URL: <https://business.diia.gov.ua/hubs>.
41. Фонд розвитку підприємництва. Офіційна сторінка. URL : <https://bdf.gov.ua/>
42. Соколов, М. Роль громадськості в створенні і розвитку фондів підтримки підприємництва. Підприємництво, управління та обслуговування, 2017. С.24-27.
43. Петрик І.В. Аутсорсинг бізнес-процесів у функціонуванні інтегрованих підприємств: монографія. Львів. 2017. – 404 с.
44. Алексєєв І.В., Партин Г.О., Дідух О.В.. Аутсорсингова діяльність виробничих підприємств: монографія М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2015. – 152 с. – Бібліогр.: С. 124-133.

45. Про фінансовий лізинг: Закон України: від 4 лютого 2021 р. № 1201-ІХ.
46. Про фінансові послуги та фінансові компанії : Закон України: від 14 грудня 2021 р. № 1953-ІХ.
47. Кузьмін О.Є., Князь С.В., Тувакова Н.В., Кузнецова А.Я. Інвестиційна та інноваційна діяльність: Моногр. / Нац. ун-т «Львів. політехніка», Нац. банк України, Львів. банк. ін-т. – Л.: ЛБІ НБУ, 2003. – 231 с.
48. Крупка М.І., Ванькович Д.В., Демчишак Н.Б., Дропа Я.Б., Коваленко В.М., Кульчицький М.І. Інвестування: підручник; ред.: М. І. Крупка; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2014. 452 с.
49. Семенова Г.А, Богма О.С. Національний кластер – новий шлях для прискорення економічного та інноваційного зростання України //Вісник економічної науки України. №1(9). 2006. С. 127–133.
50. Ю. Ковальова Ю. Кластер як новий інструмент модернізації економіки: Схід. № 5. 2007.